VĚSTNÍK

Praha 29. ledna 2014 **Ročník VII., Číslo 1**

NOVÝ ROK

Začínáme další ročník našich věstníků. V nové podobě jde již o pátý ročník. Rok od roku se čísla rozšiřují a zdokonalují jak po věcné, tak i grafické stránce. Stejně tak se jednotlivé články o různých firmách stávají delšími, ale také preciznějšími a je o to těžší získávat vždy správné informace a zejména obrazové přílohy. Věříme, že i v nadcházejícím období budou všechny čtenáře muzejní věstníky zajímat, jak svým obsahem, tak i zajímavými reprodukcemi a občas nám prominou nedostatky, které vznikají asi při každé práci. Naší snahou bude, aby jich vznikalo co nejméně. Ze zpětných reakcí čtenářů však víme, že jsou články často základem nějaké další práce, zejména u vysokoškoláků. Území, která mapujeme můžeme označit za území, kde jsou lvi. Tedy „hic sunt leones“, jak staří kartografové označovali neprozkoumané území. Ano, přestože jsme v srdci Evropy, pracujeme v prostoru označeném jako „Terra incognita“.

Dějiny našeho průmyslového odkazu, tedy jednotlivých společností, které byly kdysi na výsluní a znal je celý národ, postupně zapadly do koutů archivů a jejich výrobky vyvážené často do celého světa dnes neznají mnohdy ani znalci daného oboru. Snad jen jména jako Škoda nebo Baťa jsou znalá uším dnešní generace, jen proto, že byla opravdu světoznámá, ale také, že přežila i chmurné doby národních podniků. Mnohé jiné podniky takové štěstí neměly a proto je dobré si připomínat zejména tyto menší, ale o to zajímavější firmy. O koncernu Škoda, Baťa nebo Kolben byla a ještě bude napsána celá řada publikací. Pevně doufám, že i my se v našem věstníku budeme jednou takovým firmám věnovat, ale zatím tu je celá řada jiných, které je dobré připomenout. Snad nám i Vy, naši čtenáři pomůžete objevovat další témata a svým dlouhodobým zájmem budete naše úsilí i nadační fond nadále podporovat.

Pro letošní rok již máme předběžně vytipované firmy, které by bylo dobré zmínit a pokud se nám podaří sehnat použitelné materiály a vše zkompletovat, budeme publikovat opravdu zajímavé informace. To však asi nejlépe posoudíte sami a za Váš i případně kritický názor budeme vděčni. Takže nyní již necháme našeho pohledu a uvidíme, zda se Vám první letošní číslo bude líbit.

Praha, 29. ledna 2014

Pro obyvatele Oseka byla středa 3. ledna 1934 běžným pracovním dnem. Odpolední směna dolu Nelson III nastoupila v plné sestavě 146 horníků. Důl na hnědé uhlí byl otevřen v roce 1885 a Mostecká společnost pro dobývání uhlí ho vlastnila od roku 1895 až do znárodnění v roce 1945.

Přesně v 16:45 hod. nastal mohutný výbuch. Detonace a záchvěvy půdy byly cítit až ve 2 km vzdáleném Duchcově. Exploze trvající pouze 0,1 sekundy přesáhla rychlost zvuku a dosáhla 655 m/s. Následně bylo vypočteno, že pro dosažení této síly by bylo třeba 229.664 kg výbušnin. Tlaková vlna zničila na povrchu těžní věže a v dole prakticky veškeré chodby, kterých bylo vyraženo kolem 80 km a celý důl byl na ploše 8 km².

V téměř každém dole dochází k požárům a ložiska jsou uzavírána hrázemi. Na Nelsonu bylo 30 takových uzávěr. Báňský úřad vydal rok před katastrofou instrukce ke zdolání stávajících požárů a přepisy, jak nebezpečný uhelný prach likvidovat postřikem vody. Vyšetřování ukázalo, že dodržování předpisů se obcházelo nebo se z důvodu úspor omezovalo. Výbuch požárních zplodin tak podnítil explozi nahromaděného uhelného prachu. Ničivá exploze a tlaková vlna poškodila uzávěry a zavřená ohniště měla díky tomu přívod vzduchu což vyvolalo další výbuchy. První pokusy o průnik do šachty a snahy o částečné uzavření dílčích úseků selhaly. Rovněž opravy větrání a přívodů vzduchu znamenaly jen další exploze. V následujících dnech proto došlo k uzavření všech propojených jam a 6. ledna 1934 dopoledne k úplné uzavírce dolu.

Při výbuchu se jen náhodou zachránili 4 horníci. Ostatních 142 zahynulo. Většina hned při explozi, ostatní se během několika minut udusili. V prvních dnech bylo vyneseno jen 13 těl, k ostatním se nedalo dostat. Důl Nelson se na dlouhou dobu stal masovým hrobem. Průběh záchranných a zmáhacích prací byl sledován nejen českým tiskem. Po obětech zůstalo 114 vdov a 146 sirotků. Výnos veřejné peněžní sbírky, zahájené ihned po katastrofě, jim však ztrátu nemohl nahradit. Pohřeb prvních obětí proběhl na oseckém hřbitově 8. ledna 1934 za účasti asi 60.000 lidí a stal se smuteční manifestací hornictva.

Škody způsobené explozí byly tak rozsáhlé, že hlavní zmáhací práce trvaly nepřetržitě až do roku 1938 a teprve poté byla vynesena další těla a začal být zjišťován rozsah škod. Během oprav zahynuli další dělníci, takže celkový počet obětí dolu Nelson III se zvýšil na 144 osob. Provoz na dole byl obnoven až v roce 1941. Rekonstrukce stála 24,7 milionů Kč. Po neštěstí byl zatčen důlní Ing. Štěpán Beisser a generální ředitel Ing. Dr. Hermann Löcker, ale průtah vyšetřování vše zamlžil. Podle rozsudku z 7. října 1938 nebyla katastrofa nikým zaviněna, nýbrž způsobena vyšší mocí. Týden před vynesením rozsudku byla podepsána mnichovská dohoda a tento důl se ocitl na území Říše. Rodina Petschků, ale prodala svoje doly už v létě 1938 Živnostenské bance.

Následkem katastrofy byl 19. října 1934 přijat nový zákon o báňské inspekci, zavádějící dělnické báňské inspektory, kteří museli být existenčně zcela nezávislí na správě toho dolu, na kterém inspekci prováděli.

AGA aneb ŠVÉDOVÉ V PRAZE

Katastrofa na oseckém dole Nelson III byla způsobena chemickou reakcí metanovzdušné směsi a uhelného prachu. V podstatě všechny reakce okolo nás jsou chemické a tak u chemie zůstaneme. Tedy přesněji řečeno spíše u plynů. Řada podniků není jen jednooborově zaměřená, jako třeba cukrovary nebo pivovary, ale existují některé firmy, které se věnují více oborům, např. Baťův koncern, který vyráběl vše od bot až po letadla. Každá část takového koncernu ale byla přece jen jasně ohraničena svojí výrobou. Existují, ale i menší firmy, které se věnují více oborům tak, že jich využívají ke spojení pro výrobu jednoho jediného speciálního výrobku.

Má se začínat vždy od začátku a podle čtvrté knihy Nového zákona, tedy evangelia podle Jana se píše, že na počátku bylo Slovo, začněme tedy pěkně od prvního písmene abecedy a vyberme třeba slovo acetylen, autogen nebo lépe řečeno jméno, které tato slova spojují do zkratky AGA.

AGA je zkratkou švédského názvu firmy „Aktiebolaget Gasaccumulator". Tato společnost byla založena před 110 lety v roce 1904. Důvodem jejího vzniku bylo praktické zavádění acetylenového svařování do průmyslové výroby. Než však AGA vznikla, stejně jako další podobné firmy po celém světě, předcházel jejich vzniku vědecký výzkum, který započal více než 100 let před tím. Prvním krokem se stal v roce 1801 vynález hydrostatického hořáku pro kyslíko-vodíkový plamen amerického chemika profesora pennsylvánské univerzity Roberta Hareho. Hare byl prvním člověkem, kterému se podařilo dosáhnout bodu tavení vápence, horčíku, iridia a platiny a to nejen v laboratorních množstvích, ale ve větším objemu. Tímto významným objevem se mohl jeho hořák používat i v průmyslu.

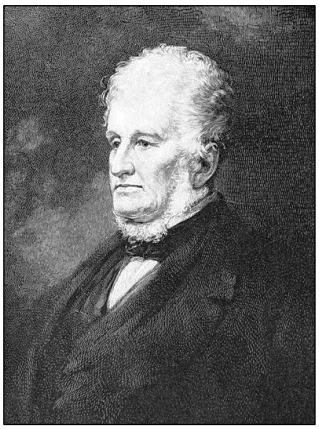
Robert Hare (1781 - 1858)

Hlavní význam tavení kovových materiálů bylo zejména využití pro svařování, tedy pevné spojování materiálů. Co se lidstvo seznámilo s kovy, mělo touhu a potřebu je zpracovávat. Prvním historicky známým způsobem svařování bylo svařování kovářské. Zpracovat železo se lidé pokoušejí od 3. tisíciletí př. n. l. Tehdy bylo železo velmi drahým kovem, ale s vývojem lidstva a s postupem času se začaly využívat kovové předměty i k denní potřebě a asi v průběhu 12. století př. n. l. se začíná rozvoj klasického kovářství.

Marcellin Berthelot (1827 - 1907)

Spojování materiálů kovářským způsobem se provádělo přeplátováním nebo svařováním do klínu. Oba způsoby však nebyly tak kvalitní, aby nedocházelo k nekvalitnosti spojů. Druhou možností bylo nýtování nebo spojování pomocí spon a objímek. Posledním způsobem bylo tzv. nasazování za tepla, kdy se využívalo termodynamických vlastností kovu, který chladnutím zmenšuje svůj objem. Příkladem jsou obruče sudů, věder apod.

Vynálezem Hareho hořáku byla usnadněna práce dalších vědců a objevitelů. V roce 1836 popsal Angličan Edmund Davy vlastnosti plynu, ale až francouzský chemik Marcellin Berthelot ho pojmenoval acetylen a zavedl ho do technické praxe v roce 1860. Následný objev Henri Moissana z roku 1892, postup průmyslové výroby karbidu vápníku umožnil zkonstruovat první vyvíječe acetylenu pro komerční průmyslovou výrobu. Karbid vápníku známý též jako acetylid vápenatý se využíval v acetylenových lampách, lidově zvaných karbidky, které se před zavedením elektrického vedení používaly jako osvětlení např. při těžbě v dolech, kde dlouhá léta jejich používání vydrželo. Po Moissanovi zkoumal hoření kyslíko-acetylenové směsi jiný Francouz, Henry LeChatelier. Vrcholem snažení vědců a vynálezců byl vynález svařovacího hořáku Charlesem Picardem, který byl představen veřejnosti v Paříži v roce 1901. O dva roky později pak Picard s Edmondem Fouché poprvé seznámili veřejnost s kyslíko-acetylenovým svařováním.

Henri Moissan (1852 - 1907)

Tato revoluční novinka měla široké oblasti využití. Směr kyslíku a acetylenu umožňuje dosáhnout teploty plamene až 3.480 °C, která je dostatečná i pro svařování ocelí. Kombinace vodíku a propanu je také použitelná, ale výsledkem je teplota pouze do 2.500 °C. Proto je vhodná např. pro sváření hliníku, hořčíku nebo olova. Kombinace kyslíku a acetylenu byla navíc jednou z nejlevnějších metod svařování a to při kombinaci potřebného času a energie na kvalitní svár.

Jenže jak acetylén skladovat, jedná se o výbušný plyn. V roce 1885 získali bratři Max a Reinhard Mannesmanovi patent na výrobu bezešvých ocelových trubek. Brzy byl tento patent upraven i na plynové láhve, ale až v roce 1913 se v USA představil další vynález. Američané Percy Avery a Carl Fisher začali vyrábět v Indianopolisu tlakové láhve na acetylen. V roce 1914 bylo položeno v Oklahomě 34 mil ropného potrubí svařeného kompletně autogenním svařováním. O deset let později byla v USA postavena první ocelová budova plně svařovaná, tedy bez použití nýtů. Švéd Oscar Kjellberg se také snažil vylepšit metody svařování. Získal patent č. 231733 na potažené svařovací elektrody. Šlo o holé železo obalené v husté směsi uhličitanů a křemičitanů.

Nils Gustaf Dalén (1869 - 1937)

Acetylen se používal i při výrobě prvních automobilů, tedy do přenosných válců pro automatické světlomety. Jeho použití bylo využito i na světelné majáky, které právě firmu AGA poměrně výrazně proslavily. Její hlavní výrobní obor byl kovodělný a strojírenský, protože vyráběla zařízení, která acetylen jen využívala. Zdokonalovala nejen acetylenové vyvíječe, ale zejména kovové láhve pro uskladnění plynu. Časem se rozhodla obejít se bez dodavatelů a začala si ke svým zařízením sama plyn vyrábět a dodávat ho svým zákazníkům. Tak pronikla i do oboru chemického, přestože její doména byla stále výroba přístrojů, ale díky

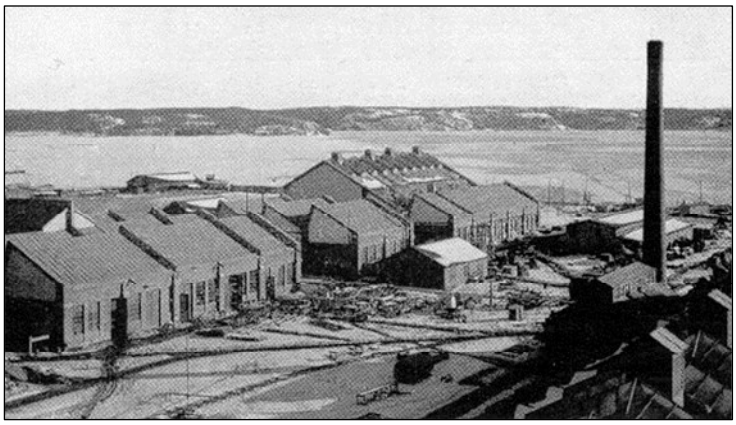

Pohled na továrnu AGA v Lidingö, dole pak plnírna lahví acetylenem, 1914

Známka AGA s majákem, 1919

Aron Andersson (1859-1961)

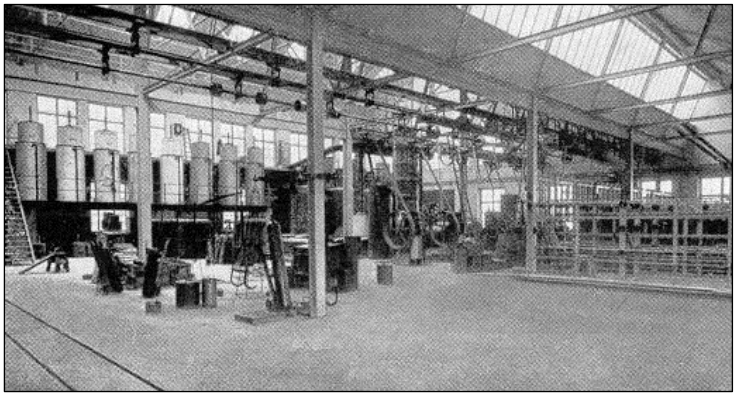

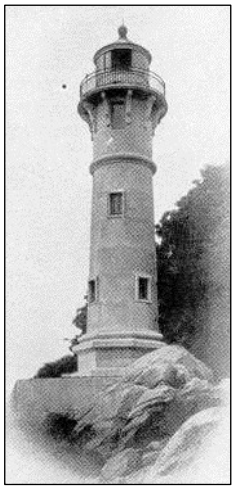

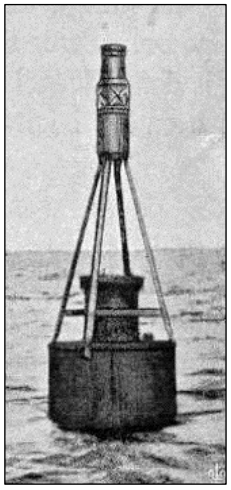

Maják v Panamském průplavu, plovoucí světelná bóje a majákové světlo

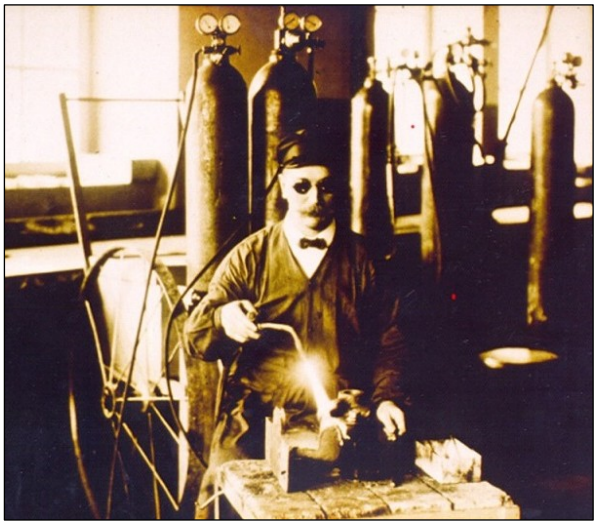

Unikátní fotografie Nilse Gustafa Daléna při svařování, 1911

vývoji byla přesně tou kombinací více oborového podnikání sloučeného do jedné firmy.

Asi největším propagátorem acetylenu a svařování byl švédský vynálezce, chemik Nils Gustaf Dalén. Svůj život spojil právě s firmou AGA. V roce 1901 se seznámil Dalén s možnostmi acetylénu na výstavě v Paříži a v roce 1902 poprvé představil ve Švédsku acetylenové sváření. Stejně jako Daléna, zaujala nová technologie i finančníky. Jeden z nich, Aron Andreas Andersson společně s Axelem Nordvallem založili v roce 1904 společnost AGA, tedy Aktiebolaget Gasaccumulator a Anderson se stal předsedou správní rady a prvním ředitelem. S Dalénem navazuje spolupráci a v roce 1905 s ním uzavírá pracovní smlouvu. Dalén se o rok později stává vedoucím inženýrem společnosti a pracuje na řadě projektů. Rozvoj firmy umožnil záhy převzetí firmy Svenska Carbid & Acetylén AB založené roku 1899. V roce 1908 představuje blikající světlo pro železniční signalizaci, což je první větší úspěch firmy. Přesto se firma ocitla na pokraji bankrotu a musela být reorganizována a 28. srpna 1909 vznikla její nová struktura. Dalén se stává jejím generálním ředitelem a po roce jejím prezidentem, kterým je až do své smrti. Přestože převzal vedení firmy, dále pracuje na nových objevech, zejména na formuli pro „Agamassan“. Šlo o pórovitou látku, pohlcující acetylén a umožňující koncentrovat plyn bez nebezpečí výbuchu. Tou se plnily ocelové lahve ke sváření pro jejich bezpečnou manipulaci. Současně s železničním osvětlením, pracoval na vynálezu soumrakového regulátoru pro plynové lampy. Upravil mechanismus tak, že tok plynu byl v regulátoru upraven podle množství slunečního svitu a prosadil se právě na majácích a bójích bez trvalé lidské obsluhy. Už v roce 1910 jsou stavěny první majáky AGA v Latinské Americe. Firma roste a od roku 1911 jsou uvedeny akcie firmy na Stockholmskou burzu. Vynález regulovaných majáků byl tak významným, že za něj v roce 1912 získal Nobelovu cenu za fyziku. Ve stejném roce byla vybudována první řada majáků na Panamském průplavu a symbol majáku se dostal i do znaku firmy AGA. V roce 1914 začala firma AGA vyrábět i vlastní kyslík a od roku 1916 otevřela první svářečskou školu pro svářeče plynem.

Přestože Dalén vynalezl látku omezující výbuchy acetylenu, právě při explozi tohoto plynu ve své laboratoři v roce 1912 byl zraněn a oslepl. Byl však tak neúnavný, že i přes svůj handicap v pokusech pracoval až do své smrti v roce 1937. V roce 1932 byl oceněn medailí mezinárodní acetylenové asociace. Za svého života získal pro firmu 250 patentů a 100 dalších pro jiné technické obory.

Zájem o tzv. průmyslové plyny byl poznat i na výrobě a prodeji. AGA dodávala nejen acetylén a nezbytný kyslík, ale také dusík, oxid uhličitý a argon. Zavedena byla také zvláštní výrobu vysoce čistých plynů pro lékařství. V roce 1907 AGA vyrobila 43.750 litrů acetylénu, v roce 1908 už 10.475.023 litrů a v roce 1912 dokonce 979.762.730 litrů. Úspěch firmy a její patenty se rozšířily do celého světa, kde AGA zakládala pobočky včetně zemí Rakouska-Uherska.

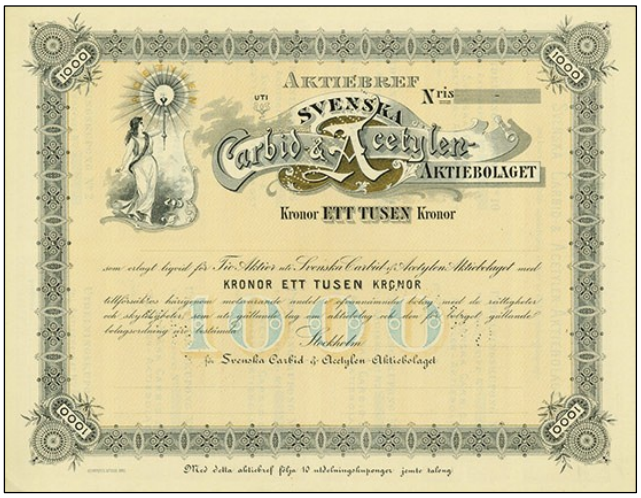

AP0314 - Akcie Svenska Carbid & Acetylen AB na 1.000 K, 1901

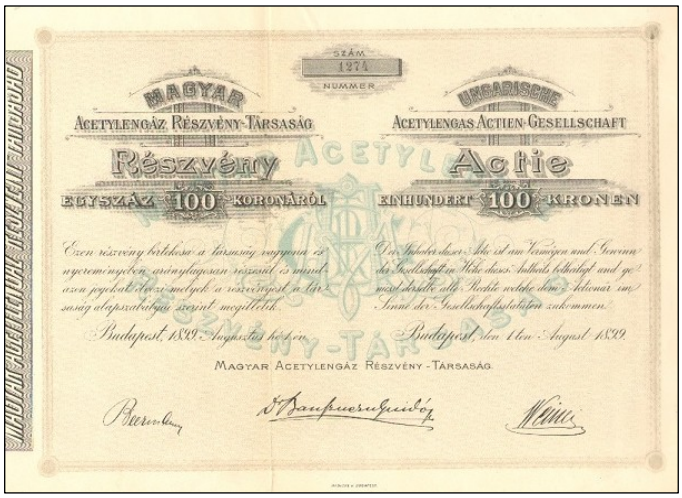

E6536 – Akcie Magyar Acetylengáz R.t. na 100 K vydaná 1. 8. 1899

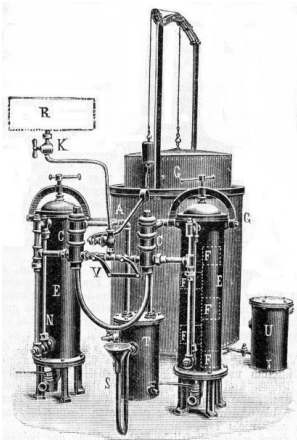

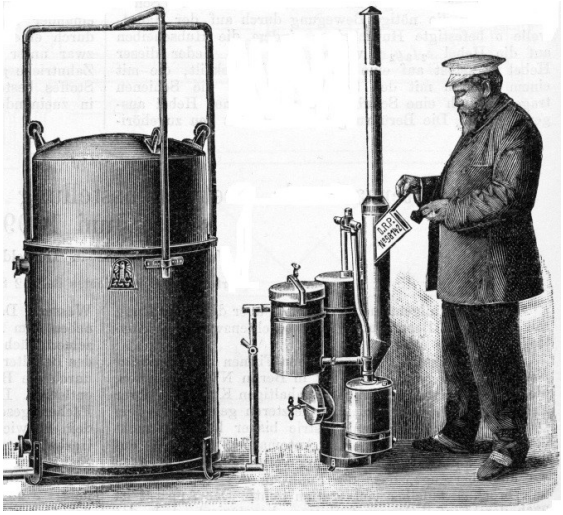

Ukázky prvních acetylenových vyvíječů z let 1898-1905

Asi nejprogresivnější v tomto ohledu byla země koruny uherské. V městečku Tata vznikla v roce 1897 vůbec první acetylenová centrála v monarchii. Šlo vlastně o energetické centrály, kde se vyráběl acetylen pro veřejná osvětlení. V Německu vznikla první taková centrála až o rok později, ale v roce 1899 jich bylo přes třicet. V Čechách byla první acetylenová centrála v Kostelci nad Orlicí v roce 1902, následovaly Strakonice, Hřensko a Chřibská. V roce 1906 vznikla centrála v Budapešti a ani Vídeň nezůstala pozadu. Až do počátku 20. let existovala celá řada acetylenových centrál, ale elektrická energie je postupně vytlačovala, až zcela zanikly.

Mezi komerčními společnostmi byla první Magyar Acetylengáz Részvény-Társaság založená v roce 1899 v Budapešti, ale zanikla před rokem 1913. Podobný osud měla firma na výrobu svařovacích zařízení Autogén forrsztások és berendezések Részvénytársaság založená 30. ledna 1909 s kapitálem 30.000 K rozděleným do 150 ks akcií po 200 K, ale už 29. září 1912 vstoupila do likvidace. S tak nízkým kapitálem nemohla přežít. Důvodem, proč vzniklo tolik nových firem zrovna v Uhrách bylo uspořádání II. mezinárodní acetylénové výstavy v Budapešti ve dnech 15. května až 5. června 1899, konaná rok po té první v Berlíně.

V Budapešti vznikla 13. listopadu 1906 i společnost Magyar Dissous-Gáz-Részvénytársaság. Původní kapitál 350.000 K, dával jisté předpoklady k lepšímu startu. Vznik firmy je spojen se vznikem firmy na výrobu acetylénových lamp a tak si výrobce acetylénu zajistil odbyt a propojení obchodu i kapitálu bylo oboustranně výhodné. Přesto v roce 1916 došlo ve firmě k zásadnější změně. Kapitál se nejprve redukoval na desetinu a opětovně zvýšil. Na tomto zvýšení se podílel vídeňský obchodník a průmyslník Franz Krükl a část akcií získala také Svenska AGA. Firma byla následně přejmenována na Magyar Autogén Gázaccumulator Részvénytársaság a rozšířila se o novou továrnu v Györu. Firma se stala součástí koncernu AGA a zůstala jí až do znárodnění v Maďarsku po roce 1945.

Průmyslník Franz Krükl je styčnou osobu, důležitou i v příběhu české Agy. Franz Krükl (1870-1939), byl podobně jako Nils Gustaf Dalén uchvácen novou technologií a možnostmi. Nebyl vědcem, ale obchodníkem a poznal mezi prvními možnosti nového produktu na trhu.

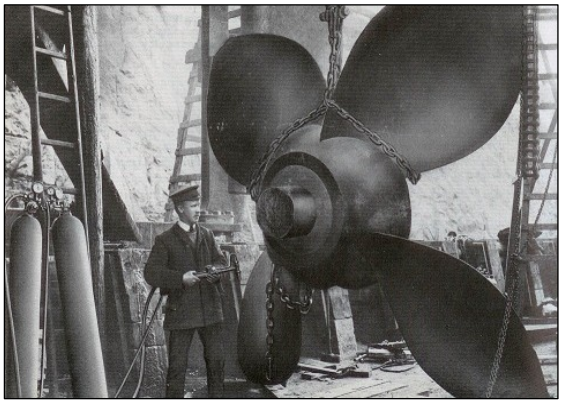

Svařování lodního šroubu firmou AGA v Lidingö, 1914

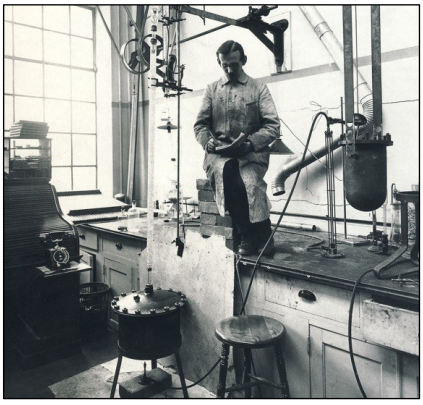

Vývojová laboratoř sváření v Lidingö, 1916

Reklama na osvětlení ve Vídni

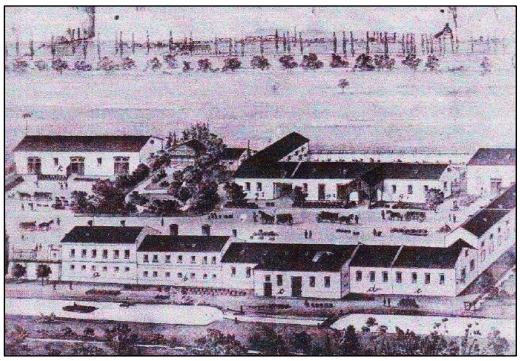

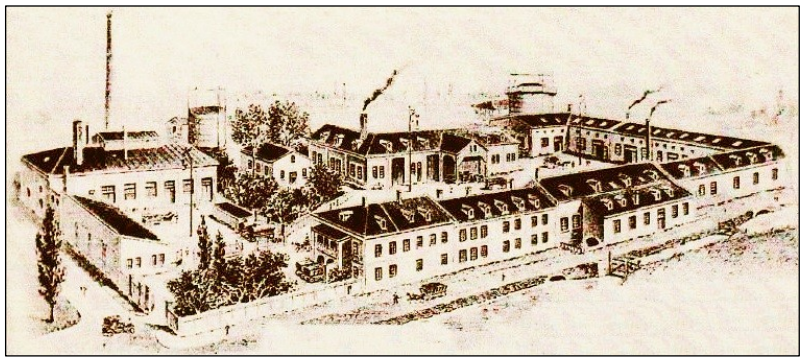

Původní továrna Hansmann & Co. na výrobu kyslíku a továrna Krükl & Co. na výrobu acetylenu

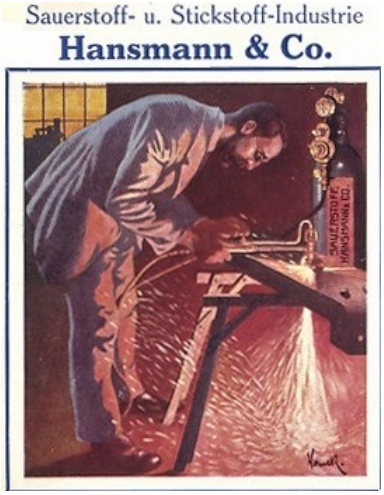

V roce 1901 koupil v Paříži od Fouchého firmy Compagnie française de l'acétylène dissous za cenu 250.000 zlatých korun patent na výrobu dissousplynu pro území Rakouska-Uherska a založil firmu Allgemeine Carbid- & Acetylen-Gesellschaft Franz Krükl & Co.. Svůj podnik měl v Möllersdorfu u Vídně a do roku 1914 otevřel pobočky v italském Monfalcone, ve Frýdku a Veleslavíně u Prahy. Název jeho firmy se někdy uvádí „Oesterreischische Dissousgaswerke Franz Krükl & Co.“, ale ten nebyl úředně zaregistrován. Výraz dissousplyn se používá pro rozpuštěný roztok acetonu, známý jako tzv. technický acetylen používaný ke sváření případně k řezání kovů.

Zajímavé nejen na Krüklovi, ale na všech, které budeme postupně zmiňovat je to, že ač pracovali pro různé podniky, často konkurenční, setkávali se navzájem v různých správních radách jako odborníci na daný obor, jelikož jich tolik nebylo.

O šest let později po Krüklovi, v roce 1905 vznikla další firma „Sauerstoff- und Stickstoff-Industrie Hansmann & Co.“, věnující se převážně výrobě kyslíku v továrně v Oberwaltersdorfu, kdežto Krükl vyráběl acetylen. Obě firmy se tak doplňovaly v produktech pro svařování a v roce 1916 došlo ke spojení obou podniků. V té době hledala Svenska AGA možnosti vzniku dceřiných společností a vstoupila do procesu spojení obou firem se svým kapitálem a jelikož název „gasaccumulator“ je švédským označením pro nádrže se stlačeným plynem, které AGA vyráběla, byl pro novou firmu na přání Švédů tento výraz zapracován do názvu nové firmy, která zněla „Autogen-Gasaccumulator Krükl & Hansmann Gesellschaft m. b. H. Firma byla zapsána do rejstříku obchodního soudu ve Vídni 2. května 1916 s kapitálem 2.000.000 K, zvýšeným o dva roky později, 30. srpna 1918 na 3.000.000 K. Podnik vznikl uzavřením společenské smlouvy 18. dubna 1916. Hlavní činností bylo autogenní zpracování kovů a zřizování přístrojů všeho druhu k autogennímu zpracování kovů a obchod technickými potřebami. Dále tovární výroba rozpuštěného acetylenu a zhuštěných plynů. Kromě převzetí závodů panů Krükla a Hansmanna začala zřizovat i své nové pobočné závody. Nejmenší závod byl ve Frýdku, kde byl vlastně jen sklad a prodejna. Krükl zakoupil v roce 1911 ve Frýdku pozemek o výměře 1.004 m^2 a postavil zde novostavbu. Podobně vznikla i o něco větší pobočka na tehdejším předměstí Prahy. Nedaleko nádražní budovy Buštěhradské dráhy ve Veleslavíně u Prahy zakoupil Krükl v roce 1912 pozemek o výměře 3.894 m^2, aby i zde postavil sklady a kancelář. V menším měřítku se i zde vyráběl a plnil dissousplyn. Oba pobočné závody převzala nová firma při fúzi. Právě po spojení obou firem, vznikla v Brně opravdu samostatná továrna. Na pozemku o rozloze 11.343 m^2 koupeném v roce 1916 za cenu 62.995,92 K byla postavena tovární budova nákladem 150.229,36 K, ve které se během léta 1918 začala velká výroba a plnírna acetylenových lahví. Než se výroba koncem války rozběhla, přišel nejen její konec, ale rozpad monarchie a vznik samostatného Československa.

Nová továrna AGA Krükl & Hansmann ve Schwechatu, asi rok 1917

Celá firma měla vlastně přes noc podniky na území několika států. Nový stát, teprve 13. listopadu 1918 konstituovaný jako Československá republika, potřeboval pro zajištění řádného chodu především určit výběr daní. Ty byly prozatím odváděny tam, kde měly firmy své sídlo. Řešení se našlo v přijetí zákona č. 11/1920 Sb. o podnicích, které mají sídlo mimo území československého státu. Zákon o pouhých třech paragrafech, známý spíše jako nostrifikační, ukládal podnikům, které provozovaly výrobu nebo dopravu na našem území, ale které měly sídlo mimo toto území, povinnost přeložit sídlo do oblasti našeho státu, pokud je k tomu ministr vyzve. Pokud by tak podnik neučinil, mohla být jeho výroba u nás včetně obchodování zakázána. Účelem tohoto zákona bylo donutit firmy k přesídlení, protože podle svého sídla platily firmy své daně a tedy z podniků na našem území chtěl přirozeně mít stát své zisky a neponechávat je Rakousku. Většina dosavadních firem totiž sídlila do té doby ve Vídni nebo Budapešti. Kromě toho byly s Rakouskem uzavírány další dohody vedoucí k vypořádání bývalé monarchie včetně hranic a sídel podniků. Na základě článku V. úmluvy ze dne 1. srpna 1920 přeložila firma své sídlo do Prahy. Tak

T6653 - Továrna na kyslík a dissousplyn AGA v Brně, kolem roku 1920

alespoň zní zápis ve vídeňském obchodním rejstříku, ke kterému došlo ve čtvrtek 30. června 1921, ale již 29. listopadu 1922 se toto rozhodnutí změnilo a poznámka přeložení sídla byla vymazána. Důvodem byla zmatečnost zápisu a jeho formální chyba. Kdyby došlo k přeložení sídla, podobným způsobem by bylo nutné vyřešit továrny na území Rakouska, neboť firma by byla u nás. Ona unáhlenost vznikla na základě výnosu ministerstva obchodu v Praze ze dne 17. května 1921, kterým byla firma vyzvána, aby přeložila své sídlo na území Československa. Zákon, který umožňoval sankci okamžitého zrušení obchodů byl dostatečnou motivací. Zřejmě nějaký horlivý úředník chtěl rychle splnit povinnost a doložit, že došlo k přeložení sídla. Začal ale dlouholetý proces, který trval až do března 1927.

První výnos ministerstva byl vydán v úterý 17. května 1921. Společnost na něj reagovala nejen oním zápisem v obchodním rejstříku, ale svojí vlastní žádostí o nostrifikaci, podanou ministerstvu obchodu ve středu 28. prosince 1921. Jelikož měla doposud formu s.r.o., připadalo jí samozřejmé, že stejnou formu bude mít i nová československá společnost. Přestože se úřední proces protahoval, firma připravila bilance tak, aby se podnik rozdělil zpětně již k 1. lednu 1921. Podle této bilance byla hodnota závodů na území ČSR celkem 3.333.674,60 korun a závazky 2.133.674,60 korun, takže čistá přijímací cena činila 1.200.000 korun, což měl být i její základní kapitál, na který by byl vydán příslušný podíl jedinému společníkovi, kterým by se stala mateřská vídeňská firma.

Ing. Karel Schulz (1877 - 1932)

Ministerstvo obchodu však navržený postup odmítlo a vydalo v sobotu 11. srpna 1923 další výnos, kterým firmě určilo, aby nostrifikaci provedla ve formě zřízení akciové společnosti. Dalším dodatkem výnosu vydaným v pátek 5. září 1924 ještě určilo podmínky. Nebylo doposud nikomu povoleno nostrifikovat společnost, tím způsobem, že by se stal jediným akcionářem, zejména pokud by to byla osoba zahraniční (viz věstník 10/2011 „*Státní půjčka aneb něco za něco*“ o okolnostech vzniku Anglo-Československé banky). Ministerstvo si vymínilo, že ve firmě musí být účastný československý kapitál a to nejen při vzniku, i při dalším zvyšování, a to nejméně ve výši 20% kapitálu.

Společnost z takové podmínky nebyla vůbec nadšena a navíc nešlo jen o úřady naše, ale k povolení se vyjadřovalo také rakouské ministerstvo financí. To nakonec neřešilo rozdělení kapitálu u nové firmy, ale zajímalo ho rozdělení dosavadní firmy na rakouský a československý podnik. Firma měla kapitál 3.000.000 předválečných korun a podle bilancí byla navrženo rozdělení v poměru 60% pro Rakousko tj. v hodnotě 1.800.000 Kr. a 40% pro Československo tj. v hodnotě 1.200.000 Kč. Přesně podle bilance, která již jednou byla předložena. Rakouské ministerstvo financí schválilo toto rozdělení 24. ledna 1925.

Friedrich Paul Hückel (1885 - 1973)

Dosavadní „rakouská AGA“ ale musela vyřešit problém s podílem českého kapitálu. Ze svého dosavadního podílu se nechtěla dělit, tak předložila českým úřadům řešení, že kapitál nostrifikované firmy bude ve výši 1.440.000 Kč, čímž přesně na korunu zvýšila kapitál o 20%, který upíší českoslovenští občané. Teď jen zbývalo najít ty správné osoby. Společníci neměli zájem si do firmy pustit „opravdové“ akcionáře např. banky nebo aktivní drobné investory. Museli najít takové lidi, kteří splňují podmínku občanství, ale budou vlastnit akcie jen „papírově“. Nejprve ale museli zakladatelé firmy dostat povolení k jejímu zřízení. To vydávalo ministerstvo vnitra po předložení textu stanov a dalších dokladů. Výnosem ze soboty 8. května 1926 bylo uděleno povolení ke zřízení akciové společnosti firmě Autogen Gassaccumulator Krükl & Hansmann GmbH Wien a Ing. Karlu Schulzovi, továrníku v Komořanech. Následovalo usnesení valné hromady společníků rakouské firmy z 18. září 1926 o tom, že má být zřízena v Československu nová akciová společnost, do níž firma vloží přínosem svůj majetek na tomto území, konkrétně závody Brno, Frýdek a Veleslavín a současně vloží i dosavadní obchody těchto poboček.

Pak už následovalo svolání ustavující valné hromady, která se konala v Praze v úterý 9. listopadu 1926. Měsíc předtím, 6. října 1926 podepsali upisovatelé potvrzení o upsání akcií a složení hotovosti. Rakouská AGA vkládala svůj majetek tzv. přínosem, tedy nic hotově neplatila, ale „vybraní“ akcionáři museli zaplatit za akcie hotově a složit navíc 50% emisní ážio, určené pro rezervní fond. Kdo tedy upsal akcie a v jakém složení?. Podle listiny přítomných na ustavující valné hromadě byl kapitál rozdělen takto:

1.200 ks akcií tj. 83,334% akcií – AGA Krükl & Hansmann GmbH Wien
215 ks akcií tj. 14,930% akcií – Ing. Friedrich Hückel, továrník v Novém Jičíně
25 ks akcií tj. 1,736% akcií – JUDr. Arnošt Weinfurter, advokát v Praze II.

JUDr. Arnošt Weinfurter (1863-1943)

Ve zprávě o založení firmy datované 18. června 1925 je uvedeno, že kromě továrníka Hückela upíše 25 ks akcií Ing. Karel Schulz, který byl jedním z osob, žádajících o zřízení společnosti. Akcionáři se tehdy zavázali, že upsané akcie s 50% ážiem ještě před ustavující valnou hromadou v hotovosti zaplatí. V dodatku prohlášení z 3. listopadu 1926 se však uvádí, že továrník Schulz prohlásil firmě AGA Vídeň přípisem z 29. září 1926, že obnos 25.000 Kč nesloží. Ve stejný den však prohlásil JUDr. Weinfurter, že on akcie upíše a před konáním ustavující valné hromady složí u brněnské filiálky České banky Union.

Dva českoslovenští občané tedy získali ze zvýšeného kapitálu potřebných 20% akcií. Peníze složili hotově na pokladně pobočného závodu v Brně. Ve skutečnosti šlo o peníze rakouské AGY, ale formálně byly stvrzenky vystaveny na ně. Proč byli zvoleni právě tito dva akcionáři, stejně tak, kdo byl Ing. Karel Schulz?. Jak už bylo řečeno, šlo o lidi svázané svým způsobem s firmou AGA.

Ing. Karel Schulz byl stejně jako Dalén a Krükl nadšencem autogenního sváření. Nejprve

studoval na gymnáziu v Hradci Králové, poté odešel na matematické gymnázium v Lausanne, kde maturoval. Následně vystudoval švýcarskou polytechniku v Curychu. V roce 1903 se stal společníkem firmy Märky, Broumovský a Schulz a vedl po technické stránce jejich strojírnu v Hradci Králové. Po prodeji továrny v roce 1910 do rukou Pražské akciové strojírny, dříve Ruston a spol. v ní působil jako ředitel a člen správní rady. Začal se intenzivně věnovat studiu sváření kovů autogenem. V roce 1912 koupil velkostatek a zámeček v Komořanech a založil vlastní firmu „Ing. Karel Schulz“. V roce 1913 postavil továrnu, kde provozoval živnost autogenního sváření kovu a výrobu kyslíku a acetylenu. Kromě svařovacích plynů, vyráběla jeho strojírna a válcovna zejména svařované plynové a vodovodní trubky, dále za studena válcované páskové železo, lisované zboží a součástky pro jízdní kola. Za 1. světové války byl jeho podnik zařazen do válečné výroby, která i za pomoci válečných zajatců pracovala ve třísměnném provozu. Firma zaměstnávala přes 200 dělníků. Po obnovení mírové výroby úspěšně pokračoval ve zbrojní výrobě a našemu vojsku dodával bodáky a pochvy. Během let 1926 až 1932 jich vyrobil přes 300.000 ks.

Schulze jako odborníka na autogenní sváření oslovila firma AGA jako potenciálního partnera pro jejich nový podnik. Možné obavy z jeho konkurence nebo naopak jeho obava ze svázání se s velkým koncernem nakonec vedla ke změně upisovatele akcií. Volba padla na advokáta, který zařizoval všechna úřední povolení pro vznik firmy a zůstal do konce života nejen jejím právním zástupcem, ale i členem správní rady.

Karel Schulz, přestože se na poslední chvíli zřekl úpisu akcií, byl s firmou i nadále svázán. Nejen jako její zakladatel, ale hlavně po obchodní stránce jako partner, který dodával kyslík. Po jeho smrti 13. prosince 1932, v době hospodářské krize se jeho firma neudržela a ocitla se v úpadku. Aby výroba zcela nezanikla, pronajal správce konkursní podstaty výrobu plynů firmě AGA, která jí využívala až do postavení vlastní továrny ve Vysočanech. Schulzovu strojírnu v roce 1936 koupil František Pánek a výrobu oživil. Schulze s Agou spojovala ještě jedna okolnost, a to stejná adresa. Pro svůj závod měl kanceláře a prodejní prostory v centru města, v Bílkově ulici v Josefově. Na stejné adrese měla úřední adresu od svého vzniku i AGA a sídlila zde až do roku 1933, kdy se odstěhovala do Revoluční třídy.

Stejně jako Schulz, měl vazby na Agu též Friedrich Hückel. V dokumentech ke vzniku firmy figuruje dokonce jako Bedřich Hückel, aby více vynikla jeho československá příslušnost. On byl, ale víc Němcem. Friedrich (Fritz) Paul Hückel se narodil 22. června 1885 v Novém Jičíně jako syn Augustina Hückela, jenž byl jedním z bratrů, kteří převzali po svém otci rodinou továrnu na klobouky. Nestal se z něj kloboučník, ale získal technické vzdělání. Celý svůj život se věnoval automobilům, zabýval se konstrukcí malolitrážních osobních a závodních vozů, se kterými dokonce na mnoha závodech jezdil. S firmou AGA to zdánlivě nemělo nic společného. AGA ale vyráběla i auta. V Berlíně vznikla v roce 1909 Aktiengesellschaft für Automobilbau, zkráceně AGA. Švédský koncern v ní měl svoji účast. Za války se vyráběly součásti kulometů a zbrojní techniky. Plány na automobily musely být odloženy až po válce. První vozy vznikly

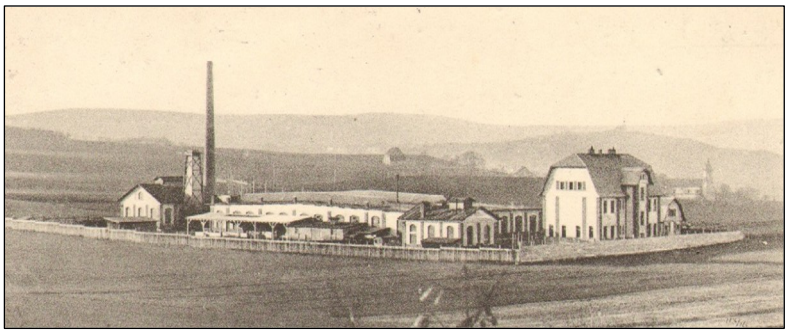

T2057 - Válcovna rour firmy Ing. Karel Schulz v Modřanech u Prahy, asi 1916

AP0299 – 100 akcií Autogen Gasaccumulator AG Berlin vydaná v listopadu 1941

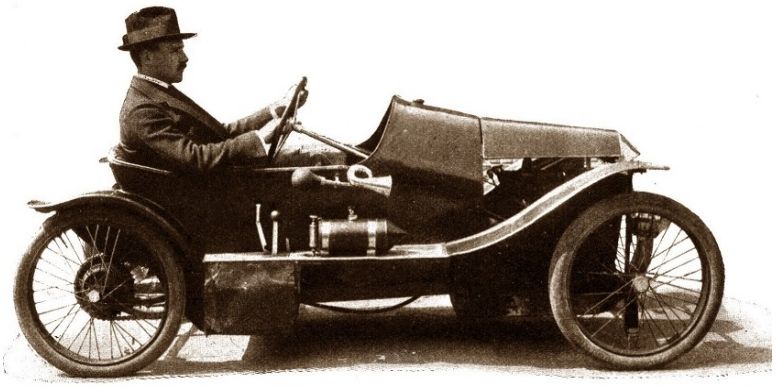

Friedrich Hückel založil v Novém Jičíně továrnu na vozy Austro-Cyclecar vlastní konstrukce, ve kterém je zachycen na fotografii, 1913 (Muzeum Novojičínska)

až v roce 1919 označené jako typ A 6/16 PS. V té době došlo ke změně. Švédská firma transformovala podnik na jednu ze svých tehdejších 21 dceřiných firem a po reorganizaci založila novou akciovou společnost AGA Berlín. Firma tak současně pod jednou značkou vyráběla svařovací plyny až do roku 1928 vyráběla i automobily. Následně byla výroba aut vyčleněna do samostatné firmy Aga Fahrzeugwerke GmbH, která ale v roce 1929 vyhlásila úpadek, výroba plynů i nadále zůstala v provozu.

Švédská AGA měla dceřinné podniky nejen v Evropě. V roce 1925 měla podniky v Dánsku, Finsku, Norsku, Francii, Německu, Nizozemsku, Velké Británii, Švýcarsku, Rusku, Kanadě, USA a dokonce v Argentině. Rozpadem monarchie měla nově podniky v Itálii, Maďarsku, Rakousku a nyní i v Československu. Návrh na zapsání této firmy byl podán ke Krajskému soudu obchodnímu v Praze 8. března 1927 a k zápisu došlo v pátek 22. dubna 1927. Bez jednoho měsíce trvala nostrifikace firmy šest let.

Zajímavé je, že přestože ustavující valná hromada proběhla v roce 1926, firma převzala majetek zpětně k datu 1. ledna 1921, tak, jak bylo původně zamýšleno. Do svého jmění přínosem od rakouské matky převzala následující majetek. Celkem šlo o tři závody a to v Brně, Frýdku a ve Veleslavíně. Každá z výroben měla jeden acetylenový vyvíječ, jedno čistící zařízení, po jednom plynovém zvonu s výrobou 10 m³ dissousplynu za hodinu a po jednom švédském acetylenovém zhušťovači a plnícím zařízení. Největší položkou, kromě uvedeného vybavení a hodnoty budov byl sklad ocelových lahví, do kterých se stlačoval kyslík a plnil dissousplyn. Náklady na jednu novou kyslíkovou láhev o obsahu 40 litrů činily 450 Kč a na jednu láhev na dissousplyn 1.000 Kč. Celkem měla firma 4.000 kyslíkových lahví s obsahem 40 litrů. Na dissousplyn to bylo 530 lahví na 60 l, 1.500 lahví na 40 l dále 250 lahví na 30 l, 40 lahví na 20 l a 100 malých lahví s obsahem 6 litrů. Každá pobočka měla příslušnou zásobu karbidu pro výrobu, hotových plynů a zboží a pochopitelně nezbytnou obchodní část prodeje plynů. Lahve se totiž půjčovaly na zálohu a obíhaly. Po vyprázdnění se opět plnily a opět vracely do oběhu novým zákazníkům. Zakladatelská zpráva hodnotila pozici nově vznikající firmy pozitivně s tím, že stoupá nejen odbyt, ale i obrat a celkové vyhlídky jsou příznivé. Za jednotlivé roky bylo obrat uváděn takto:

1921	4.766.189,46 K
1922	298.865.306,00 K
1923	313.031.521,88 K

Nutno dodat, že jde o koruny rakouské, které podléhaly vysoké poválečné inflaci, čímž se vysvětluje tak velké rozdíly v řádu milionů. Obraty jsou bilancované čisté výnosy z podniků na území v ČSR. Po zápisu firmy do rejstříku vznikly dva nové závody. První byl závod v České Lípě, postavený v dnešní Dubické ulici č.p 962 a druhým závodem byla pobočka v Moravské Ostravě.

Každou akciovou společnost zastupuje navenek její správní rada tvořená představenstvem. Podle stanov jej u Agy tvořilo 5 až 10 členů. Při vzniku to bylo jen pět členů. V prvním představenstvu zasedl kromě již dobře známého Friedricha Hückela a JUDr. Arnošta Weinfurtera, švédský továrník Nils Westberg z Lidingö, Kurt Süssmayer, komerční rada ve Vídni a továrník Bedřich Muttoné, nyní bytem v Maiselově 15. Shodou okolností se stejným bydlištěm jako měla firma své sídlo. Ani noví pánové nebyli ve vztahu k firmě nováčky. Nils Westberg byl ředitelem švédské Agy a blízkým spolupracovníkem Daléna. Süssmayer byl spolumajitelem a zástupcem rakouské Agy a továrník Bedřich, resp. správně Friedrich Muttoné byl továrník, vlastnící svůj závod na výrobu kysličníku uhličitého v komprimované i tekuté formě v Moravské Ostravě. Firma Muttoné & Comp. sídlila v Moravské Ostravě ve stejné budově jako měla AGA svoji pobočku. Jednalo se dům patřící Vítkovickým kamenouhelným dolům, který měl dva samostatné vchody s dvěmi čísly, takže šlo jen o drobné rozdíly v uličním čísle. Firma Muttoné dodávala kyslík a další plyny nejen pro obchod Agy v Moravské Ostravě. Muttoné tak měl podobné vazby a postavení jako Ing. Schulz, šlo o spolupracujícího konkurenta.

V roce 1927, kdy byla zapsána firma do rejstříku, vyšel zákon čís. 78/1927 Sb. o stabilizačních bilancích. Ten umožňoval zhodnotit rezervy ve firmách tak, že bylo přepočítáno vlastní jmění a mohly být upraveny základní kapitály podniků. Přišla vlna navyšování kapitálů, jak ve formě vydání nových akcií, tak i vydáním tzv. gratis akcií, tedy bezplatného vydání nových akcií nebo nakolkování nominálu. Zákon přinášel podnikům výhody v úpravě bilancí, ale také v nižších sazbách za kolky a poplatky ze zvýšení. AGA nezůstala pozadu a také této možnosti využila. Valná hromada 21. června 1929 rozhodla o zvýšení kapitálu na 4.800.000 Kč. Šlo o zvýšení kombinované. Částka 1.080.000 Kč byla použita ze zhodnocovací rezervy podle stabilizační bilance. Stávající akcionáři obdrželi na čtyři staré akcie tři nové

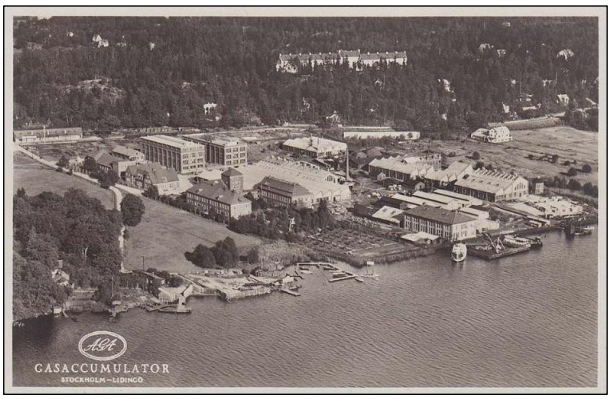

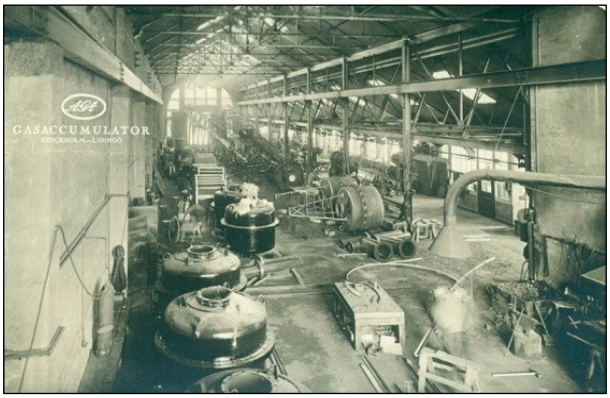

Celkový pohled na továrnu AGA v Lidingö, dole interiér haly, 1930

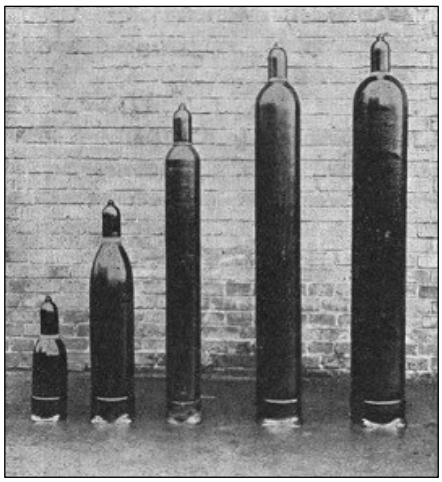

Ukázky velikostí AGA lahví pro dissousplyn

Pojízdné sváření s dissousplynem a kyslíkem z katalogu firmy. Kromě prodeje vozíků je AGA také půjčovala a prováděla jejich servis.

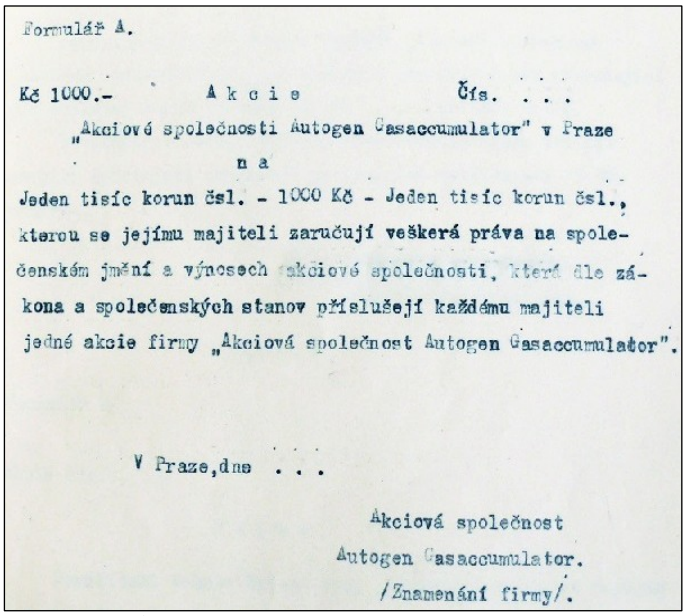

Formulář A.

Kč 1000.- Akcie Čís. . . .

„Akciová společnosti Autogen Gasaccumulator" v Praze

na

Jeden tisíc korun čsl. - 1000 Kč - Jeden tisíc korun čsl.,

kterou se jejímu majiteli zaručují veškerá práva na společenském jmění a výnosech akciové společnosti, která dle zákona a společenských stanov příslušejí každému majiteli jedné akcie firmy „Akciová společnost Autogen Gasaccumulator".

V Praze, dne . . .

Akciová společnost
Autogen Gasaccumulator.
/Znamenání firmy/.

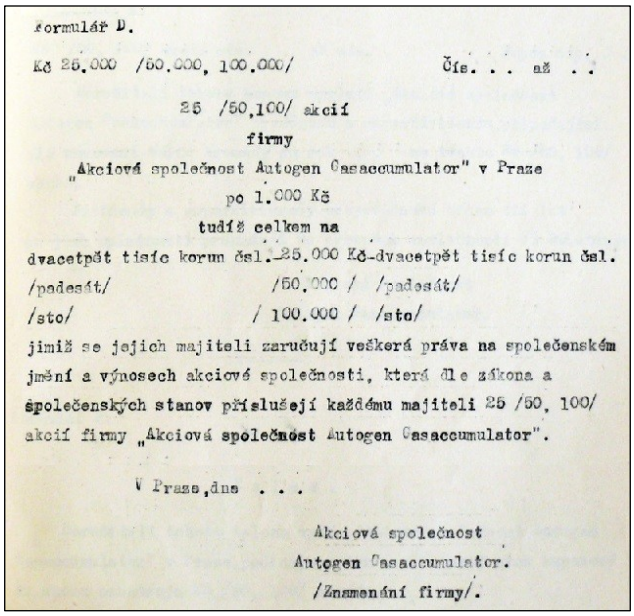

Formulář D.

Kč 25.000 /50.000, 100.000/ Čís. . . až . .

25 /50,100/ akcií

firmy

„Akciová společnost Autogen Gasaccumulator" v Praze

po 1.000 Kč

tudíž celkem na

dvacetpět tisíc korun čsl. 25.000 Kč-dvacetpět tisíc korun čsl.

/padesát/ /50.000 / /padesát/

/sto/ / 100.000 / /sto/

jimiž se jejich majiteli zaručují veškerá práva na společenském jmění a výnosech akciové společnosti, která dle zákona a společenských stanov příslušejí každému majiteli 25 /50, 100/ akcií firmy „Akciová společnost Autogen Gasaccumulator".

V Praze, dne . . .

Akciová společnost
Autogen Gasaccumulator.
/Znamenání firmy/.

Texty formulářů akcií z prvních stanov přijatých v roce 1926. Emise akcií před rokem 1935 existovaly jen formálně a asi nebyly nikdy vytištěny.

gratis akcie. Tím bylo vydáno 1.080 ks nových akcií po 1.000 Kč. Dalších 2.280 ks akcií bylo vydáno klasickým úpisem se splacením kapitálu. Ve valné hromadě zaznělo, že při založení firmy byl vykázaný kapitál daleko menší než skutečná hodnota aktiv převzatých firmou. Proto následkem stabilizační bilance byla vykázána rezerva 2.205.995,17 Kč, ze které vznikl podle zákona o bilancích přebytek nutný pro zvýšení. Součástí rezervy byl i postupně doplňovaný rezervní fond, takže použitá část zvýšení nevyčerpala ani polovinu stávající rezervy a firma tak byla nadále finančně stabilní. Kombinovaným zvýšením bylo vydáno celkem 3.360 ks akcií po 1.000 Kč. Tato část zvýšení vznikla z potřeby kapitalizovat pohledávky, které měly akcionáři vůči firmě. Největším věřitelem byla vlastně mateřská firma, resp. přímo Svenska AGA. Ta svým pobočným firmám nejen půjčovala peníze na rozvoj, ale hlavně byla dodavatelem ocelových lahví, které byly poměrně drahé. Vydání 2.280 ks odpovídalo rozdílu mezi nedoplatky a dluhy vůči Svenska AGA. Zvýšení kapitálu nemělo být použito k novým investicím, nýbrž výhradně jen k částečnému uplacení dluhu a tedy k jeho konverzi. Úpis akcií byl proveden třemi akcionáři. Svenska AGA upsala 1.824 ks, Friedrich Muttoné a JUDr. Weinfurter shodně po 228 ks akcií (každý tedy 10% ze zvýšení). Jejich podíl byl vyžadován stanovami společnosti s účastí domácího kapitálu. To, že tito upisovatelé byli formálními dokazuje i níže uvedená účast na valných hromadách, kde vystupovali akcionáři s úplně jinými počty akcií než upisovali či drželi.

Zvýšení kapitálu formou zápočtu pohledávek vůči mateřské firmě bylo prováděno i v dalších emisích. Formálně šlo o nový úpis, ale zvýšení mělo být použito na úhradu závazku a platby se nakonec proúčtovaly jen v účetních knihách. Svenska AGA se vždy zavázala, že nové akcie upíše, ale ve skutečnosti byla jen snížena pohledávka na jejím kontě. Docházelo tak k nepřímé kapitalizaci. Jediní kdo skládali peníze byli domácí akcionáři. Přímá kapitalizace nebyla tehdy možná, zejména z důvodu dodržování podílu 20% pro československé akcionáře na každém zvýšení. Jelikož ti neměli žádných pohledávek nemohli by navyšovat, takže Svenska AGA upsala jen 80% nabízených akcií a ostatní akcie vždy ochotně upsali domácí akcionáři. To, že se jednalo o peníze Agy, stejně jako při založení je celkem jasné, ale formálně je platili jednotliví akcionáři.

Každé zvýšení kapitálu bylo zpravidla podloženo i ekonomicky, potřebou snížit dluhy vůči věřitelům. Kapitalizace byla podložena svojí výhodností. Podle zprávy pro akcionáře, bylo hlavním důvodem zvýšení, ulehčení konta věřitelů. Zatím co je půjčka vždy doprovázena náklady vyplácením úroků, bylo zvýšení odůvodněno tím, že ode dne úpisu (zápočtu) není částka úročena a firmě tak nevznikají další závazky. Jde tedy o transakci pro firmu velmi výhodnou. Zvýšení kapitálu bylo schváleno výnosem ministerstva vnitra 12. září 1930.

Mezi rozhodnutím valné hromady a schválením ministerstvem se projevilo zvýšení odběru plynů a tím i potřeba opatřit pro firmu 2.000 ks nových lahví na dissousplyn. Půjčku na jejich pořízení ochotně poskytla nová akcionářka Svenska AGA, ale díky tomu se jejich pohledávka vyšplhala na částku 5.530.480 Kč. Cílem půjčky bylo kromě obvyklého získání ocelových lahví i zvětšení provozoven. Proto byla svolána mimořádná valná hromada, která se konala v Praze ve čtvrtek 23. října 1930. Zde bylo konstatováno, že nelze počítat v dohledné době se splátkou tohoto vysokého dluhu, byla akcionářům nabídnuta transakce zvýšení kapitálu na 6.000.000 Kč s tím, že československý kapitál bude opět na tomto zvýšení účasten svým podílem 20%, tedy ve výši 240.000 Kč. Zvýšením mělo být vydáno v III. emisi celkem 1.200 ks akcií po 1.000 Kč. Svenska AGA se zavázala k úpisu dalších 960 ks, po 120 ks upsali Muttoné a Weinfurter. Zajímavé je porovnat složení akcionářů na po sobě jdoucích valných hromadách.

Akcionář	**1926 (ustavující)**	**1929 (3. řádná)**	**1930 (mimořádná)**
AGA Krükl & Hansmann GmbH, Wien	1.200 ks tj. 83,334%	1.200 ks tj. 83,334%	2.100 ks tj. 43,750%
Ing. Friedrich Hückel, Nový Jičín	215 ks tj. 14,930%	120 ks tj. 8,333%	210 ks tj. 4,375%
JUDr. Arnošt Weinfurter, Praha	25 ks tj. 1,736%	120 ks tj. 8,333%	456 ks tj. 9,500%
Friedrich Muttoné, Moravská Ostrava	----------	----------	210 ks tj. 4,375%
Svenska AGA, Lidingö	----------	----------	1.824 ks tj. 38,000%
CELKEM	**1.440 ks tj. 100,000%**	**1.440 ks t.j. 100,000%**	**4.800 ks tj. 100,000%**

Navíc se Friedrich Hückel valné hromady v roce 1929 ani v roce 1930 osobně neúčastnil, ale byl zastupován na základě plné moci JUDr. Weinfurterem. Z výše uvedených čísel je celkem zřejmé, že akcionáři si mezi sebou akcie neprodávali, ale jen jim byly „půjčovány" pro jednotlivé účasti na valných hromadách. Podle jejich účasti se tak měnil i počet akcií, které drželi.

Vedle kapitálu se zvětšoval i lahvový park. V roce 1928 byla jeho hodnota 9.070.000 Kč, v roce 1932 to bylo 13.696.008 Kč. V letech krize stav klesal a v roce 1936 činil 7.472.167 Kč. V roce 1938 vzrostla cena na 11.349.611,05 Kč. Pro doplnění obrazu je ještě dobré uvést např. obrat firmy za rok 1928, který činil 10.879.634,98 Kč a za rok 1938 15.002.212,31 Kč.

Ke zvyšování kapitálu z vlastních zdrojů měla firma dostatečné rezervy. Ty vznikly nejen přeceněním podniku, ale vytvářením zisku, ze kterého se doplňoval rezervní fond. Fond může být doplňován jen tehdy, pokud je vytvořen zisk, který se rozděluje. Firma dosahovala poměrně slušného zisku, a to i na rozdělování dividend. Zápisy z valných hromad vždy uvádí rozdělení zisku navržené správní radou. Po zákonném přídělu rezervních a jiných fondů a vyplacení nezbytných odměn správní radě, tantiém a mimořádných odměn zbylo i pro akcionáře dost, což ukazuje následující přehled.

Rok	dividenda	Rok	dividenda
1928	0,00%	1938	12,00%
1929	12,00%	1939	8,00%
1930	0,00%	1940	5,00%
1931	5,00%	1941	5,70%
1932	5,00%	1942	5,70%
1933	5,00%	1943	---------
1934	6,00%	1944	---------
1935	7,00%	1945	---------
1936	8,00%	1946	5,70%
1937	10,00%	1947	---------

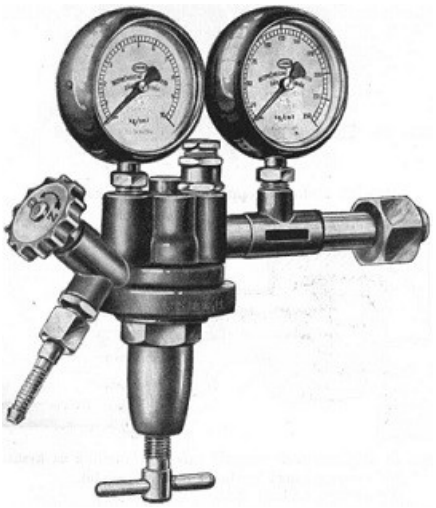

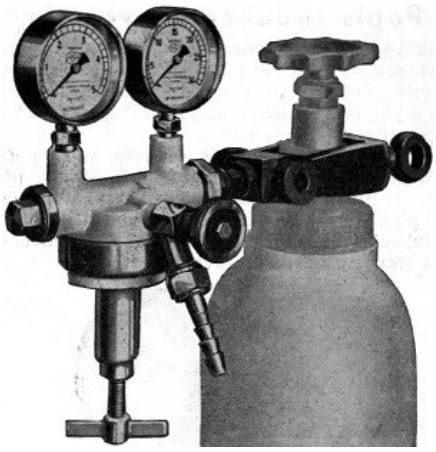

Redukční ventil na kyslík (nahoře) a acetylen

Vraťme se zpět na začátek 30. let. Valná hromada v roce 1930 konstatovala neustále se zvyšující odbyt plynů. Krize sice trochu vývoj zpomalila, ale kupodivu ne v takové míře jako v jiných oborech. S rozvojem firmy souvisí i otevření další pobočky, tentokrát v Kuklenách. Kukleny byly samostatné město na předměstí Hradce Králové. Byl zde rozvinutý zejména kožedělný průmysl, ale byly tu také cukrovar, slévárny a strojírny. Byl tu též podnik patřící dříve Ing. Schulzovi, který později převzaly Škodovy závody v Plzni. Firma AGA tu koupila nevelký pozemek nedaleko nádraží a 13. dubna 1931 obdržela povolení ke stavbě továrny na dissousplyn a skladiště karbidu. V úterý 26. května 1931 byla zahájena stavba dílen. Součástí továrny byla i obytná budova s 9 byty pro zaměstnance.

Stavět byty pro své zaměstnance nebylo v té době tak obvyklé. Nejznámějším příkladem byl Baťa se svými koloniemi dělnických a úřednických domků. Občas u větších továren, cukrovarů nebo dolů byly dělnické kolonie, ale spíše levných a poměrně prostých bytů. Švédská firma AGA se ke svým zaměstnancům v tomto ohledu chovala nadčasově a poskytovala jim světlé a na svoji dobu komfortně zařízené byty. O tom ještě bude řeč, při stavbě jejich továrny ve Vysočanech.

V roce 1932 byl do obchodního rejstříku zapsán odštěpný závod v Brně. Ten existoval od roku 1918, ale nějak se na něj zapomnělo jako na samostatný závod. Nebyl to jediný příklad, řekněme formálních nedostatků. Za příklad, který zaujme z našeho pohledu nejvíc jsou právě akcie. Součástí textu každých stanov byly i vzorce textů akcií, kuponů a talonů včetně textu hromadných listin. Stanovy schvalovalo ministerstvo vnitra a sledovalo i formální náležitosti vydávaných akcií. Faktickou podobu si řešily jednotlivé společnosti podle svého uvážení. Dodržet se musel jen konkrétní text. Datum emise, grafickou podobu a další náležitosti byly čistě na dohodě mezi firmou a tiskárnou, tedy pokud se akcie opravdu tiskly. V řadě firem byly akcie psány na psacím stroji, případně rozmnožené cyklostylem. Z dochovaných akcií Agy jsou prvními opravdu vytištěnými kusy, až ty s datem emise 1. července 1935. Přitom v té době nedošlo k žádnému zvýšení kapitálu, ten zůstal od roku 1930 nezměněn. Ani nebyl změněn název firmy, k tomu došlo až později. Tyto dochované akcie nesou pořadová čísla 1-6000, tedy na plný počet vydaných kusů z kapitálu zvýšeném v roce 1930. V žádném z dochovaných dokumentů, ale není uvedeno, že by došlo k nějaké výměně akcií. To opravdu není obvyklé. Lze se domnívat, že do té doby akcie nebyly formálně vůbec vytištěny a existovaly jen nějaké zatímní listy či potvrzenky. To odpovídá i textu, který je na poslední dochované emisi z roku 1945, která představuje akcie vydané v roce 1943. Tehdy firma také dva roky akcie nenechala vytisknout. Podobně tomu mohlo být i při prvním vydání akcií.

Reklama na sadu hořáků na sváření, 1933

Na jaře 1933 si firma našla nové větší a reprezentativnější prostory pro vedení společnosti, tak zejména pro své zákazníky. Od úterka 25. dubna 1933 jí zákazníci nově našli na adrese Revoluční 20a na Novém Městě. Ještě později se přestěhovala kousek dál do Revoluční 24, kde už zůstala až do znárodnění.

Okolo roku 1934 začala centrála v Lidingö používat nové logo se zavedenou zkratkou AGA. Šlo o kaligraficky psaná počáteční písmena v oválu. Nové grafické značky byly postupně zaváděny u všech dceřinných firem a stejně tak docházelo k úpravám názvů, neboť řada z nich nesla stále ještě původní poměrně dlouhý název. V Praze přistoupili akcionáři k této změně na mimořádné valné hromadě konané 11. prosince 1935. Nový název „Československé závody AGA akciová společnost“ byl zapracován do stanov a ty schváleny výnosem ministerstva vnitra 6. srpna 1936. Současně byly doplněny i drobné změny v zápisech.

V souvislosti se změnou stanov byla přijata i nové znění vzorců akcií, kuponů a talonů příštích emisí. Tato formulace ze zápisu valné hromady je velmi důležitá.

Kč 1.000

Čís. 6000

AKCIE

„AKCIOVÉ SPOLEČNOSTI AUTOGEN GASACCUMULATOR“ V PRAZE

na

jeden tisíc korun čsl. - 1.000 Kč - jeden tisíc korun čsl.

kterou se jejímu majiteli zaručují veškerá práva na společenském jmění a výnosech akciové společnosti, která dle zákona a společenských stanov příslušejí každému majiteli jedné akcie firmy „Akciová společnost Autogen Gasaccumulator“.

V Praze dne 1. července 1935.

AKCIOVÁ SPOLEČNOST
AUTOGEN GASACCUMULATOR

B058 - Akcie firmy Akciová společnost Autogen Gasaccumulator na 1.000 Kč z emise vydané 1. 7. 1935, tiskárna Politika (SOA Praha)

Kč 25.000

Čís. 5951 až 5975

25 AKCIÍ

firmy

„AKCIOVÁ SPOLEČNOST AUTOGEN GASACCUMULATOR“ V PRAZE

po 1.000 Kč

tudíž celkem na

dvacetpět tisíc korun čsl. - 25.000 Kč - dvacetpět tisíc korun čsl.

jimiž se jejich majiteli zaručují veškerá práva na společenském jmění a výnosech akciové společnosti, která dle zákona a společenských stanov příslušejí každému majiteli 25 akcií firmy „Akciová společnost Autogen Gasaccumulator“.

V Praze dne 1. července 1935.

AKCIOVÁ SPOLEČNOST
AUTOGEN GASACCUMULATOR

B329 - 25 akcií firmy Akciová společnost Autogen Gasaccumulator po 1.000 Kč z emise vydané 1. 7. 1935, tiskárna Politika (SOA Praha)

Kč 100.000

Čís. 4541 až 4640

100 AKCIÍ

firmy

„AKCIOVÁ SPOLEČNOST AUTOGEN GASACCUMULATOR“ V PRAZE

po 1.000 Kč

tudíž celkem na

sto tisíc korun čsl. - 100.000 Kč - sto tisíc korun čsl.

jimiž se jejich majiteli zaručují veškerá práva na společenském jmění a výnosech akciové společnosti, která dle zákona a společenských stanov příslušejí každému majiteli 100 akcií firmy „Akciová společnost Autogen Gasaccumulator“.

V Praze dne 1. července 1935.

AKCIOVÁ SPOLEČNOST
AUTOGEN GASACCUMULATOR

B334 - 100 akcií firmy Akciová společnost Autogen Gasaccumulator po 1.000 Kč z emise vydané 1. 7. 1935, tiskárna Politika (SOA Praha)

Proč příštích emisí?. Protože už existovaly vytištěné akcie s datem 1. července 1935, nesoucí ještě starý název firmy Akciová společnost Autogen Gasaccumulator. Zajímavé je, že použitá číselná řada emise 1935 odpovídá postupně původním emisím akcií a pokud si čísla spojíme, tak následují vždy 100 ks, 25 ks a jednotlivé akcie. Naopak emise 1939 spojuje emisi 1938 a 1939 do jedné číselné řady, která je vzestupná od jednotlivých akcií, následovaná 25 ks a 100 ks akciemi. Emise z roku 1943 vydaná v prozatímních listech je zcela bez čísel a představuje jen daný počet listin, které mají být za list po jejich vytištění vydány. V důsledku dalších situací, ale k výměně už nedošlo.

emise akcií	**emitováno**	**čísla 100 ks listin**	**čísla 25 ks listin**	**čísla 1 ks akcií**
emise (1926)	1.440 ks	0001-1400 (14 ks)	---------- (0 ks)	1401-1440 (40 ks)
emise (1929)	3.360 ks	1441-4640 (32 ks)	4641-4740 (4 ks)	4741-4800 (60 ks)
emise (1930)	1.200 ks	4801-5800 (10 ks)	5801-5975 (7 ks)	5976-6000 (25 ks)
emise (1938/39)	4.000 ks	6801-10000 (32 ks)	6051-6800 (30 ks)	6001-6050 (50 ks)

Provedení zápisu změny názvu, úpravy stanov i dalších formalit do rejstříku, došlo až 17. listopadu 1936. Ve stanovách byl vždy uveden jako jeden z hromadných kusů i násobek na 50 akcií, ale ty nebyly nikdy fakticky vydány.

V druhé polovině 30. let se začala zlepšovat situace po velké hospodářské krizi a společnost AGA začala produkovat stále větší množství plynů. S tím rostla potřeba nejen nových výrobních zařízení, ale i problémy s dopravou. Zejména na Moravě, díky několika větším konkurenčním firmám musela snižovat ceny, zejména při rozesílání kyslíku. Ani na území Čech neměla firma výrazné postavení. V názvu firmy bylo „Československá“, ale na Slovensko firma nikdy obchodně nepronikla. Tedy z moravských poboček tam občas něco dovezla, ale jednalo se o jednotlivé případy. Slovenský průmysl jednak nebyl tak rozvinutý a pak zde byly velké chemické továrny v Bratislavě a menší po celém území. Maďarská AGA měla také svůj vliv.

Ve zprávě o hospodaření přednesené valné hromadě v roce 1938 je poměrně dobře zachycen nárůst odbytu plynů, výroby přístrojů a obrat za roky 1936 a 1937:

výroba dissousplynu	258.000 m³	352.800 m³
výroba kyslíku	408.000 m³	543.300 m³
obrat za dissousplyn	5.690.000 Kč	7.854.200 Kč
obrat za kyslík	4.126.600 Kč	4.946.600 Kč
obrat za přístroje	1.808.550 Kč	2.824.630 Kč

Celkový obrat za rok 1936 byl 11.857.000 Kč a v roce 1937 již 15.819.927,19 Kč c čistým ziskem 1.538.378,71 Kč.

Centrála firmy AGA v Revoluční 24 s prodejnou, 1937 (ÚMČ Praha 1)

T4332 - Důl a koksovna Karolína, v popředí 1. patrový dům v ulici 28. října, kde sídlila AGA a plán úpravy fasády a domovního štítu, asi 1936

Stávající provozy přestávaly z dlouhodobého hlediska dostačovat. Zvýšenou produkci řešila firma pronájmem bývalé Schulzovy továrny v Komořanech a také částečně nákupem od jiných výrobců jako firmy Muttoné a spol. nebo MOCH. V roce 1937 byl zapsán do rejstříku odštěpný závod v Moravské Ostravě, který byl pouze prodejním oddělením bez výroby. Dissousplyn vyráběla pobočka ve Frýdku, ale kyslík a tekutý vzduch dodávala firma „MOCH“ v ocelových lahvích AGA. Moch čili Moravsko ostravské chemické závody spol. s r.o. v Moravské Ostravě byla firma založená v roce 1920. Formálně byli jejími podílníky hlavní inženýr Vítkovického horního a hutního těžířstva a jeho ředitel Ing. Otto Süss a sekretář dolů JUDr. Rudolf Zankl, ale pravým vlastníkem bylo těžařstvo. Firma AGA, stejně jako Muttoné sídlila v jejich domě na třídě 28. října, ležící na okraji komplexu jámy Karolína. Kromě kanceláří a účtárny zde byla také prodejna a výukové středisko pro praktické zapracování zákazníků do svařování kovů.

Budova AGA v České Lípě, aktuální stav, 2014 (Smejkal)

Do obchodů firmy zasáhly politické události v roce 1938 a zejména Mnichovská dohoda. Na jejím základě získala Německá Říše území Sudet a s ním i pobočný závod v České Lípě. To mělo vliv na provoz a odbyt, protože dovoz lahví, jejich plnění a prodej byl komplikován novými hranicemi a celními předpisy. Závod ve Frýdku a kyslíková plnírna v Moravské Ostravě zase přišly o zákazníky z karvinského uhelného a průmyslového území a podle odhadu šlo až o 2/3 jejich trhu. Bylo to zejména území, které získalo Polsko, tedy Těšínsko. V bilanční zprávě za rok 1938 byla situace popisována s tím, že měla na obchod a odbyt velký vliv. Obrat za rok 1937 byl 15.819.927,19 Kč a za rok 1938 15.002.212,31 Kč, tedy šlo o pokles o 5,16%. Přestože obrat poklesl, výsledek čistého zisku byl zcela opačný. Oproti výsledku za rok 1937 ve výši 1.537.378,71 Kč stoupl na 1.686.473,31 Kč tedy o 9,70%. Ve výsledku se tedy firmě dařilo lépe.

Výrobna v České Lípě začala dodávat německým zákazníkům, kteří odebírali nyní až polovinu dřívější produkce. Po odbytové stránce se vše rychle vyřešilo. Problém nastal v účetnictví. Byl vytvořen zvláštní účet, kam bylo převedeno veškeré vybavení závodu včetně budov a účtovalo se odděleně v říšských markách, ale závod zůstal v majetku firmy. Hodnota závodu v České Lípě včetně lahví a vybavení byla oceněna na 278.208,79 RM. Její faktický obchodní provoz převzala po dohodě od 10. října 1938 rakouská AGA, která byla od Anšlusu Rakouska součástí Říše. V Německu tedy byly dvě Agy. Jedna berlínská, druhá pro území připojená k Říši.

Situace s rozpadem Československa však nezastavila to, na co se firma připravovala už od roku 1936 a to na své rozšíření. V letech 1937-1938 je v zápisech z valných hromad konstatován neustálý nárůst výroby a potřeba nových lahví a potřeba stavby nové továrny. Výslovně se píše: *„kromě toho nutno zříditi dávno již v blízkosti Prahy projektovanou továrnu, poněvadž bude stále těžší krýti s náležitou dochvilností potřebu průmyslových plynů středočeského průmyslu a ostatních, většinou velmi vzdálených plníren.“*. V roce 1937 zakoupila firma ve Vysočanech rozlehlý pozemek za cenu 1.672.039 Kč, na kterém byla vyprojektována továrna podle projektu arch. Františka Alberta Libry. Jeho realizace, ale nemohla v roce 1938 začít, protože úřední povolení ke stavbě bylo uděleno teprve počátkem roku 1939 po překonání značných potíží, tak konstatuje zpráva pro akcionáře. V té době to nebyl jediný stavební projekt firmy. V roce 1938 byl v Ostravě dokončen obytný úřednický dům, postavený za cenu 224.029,85 Kč a ještě byly zakoupeny pozemky v Uhříněvsi, jako rezerva pro budoucí rozšíření. Firma neustále rozšiřovala i svůj lahvový park. V roce 1938 bylo nově koupeno 1.452 ks na dissousplyn a 1.507 ks na kyslík celkem za 3.333.200 Kč, takže celková bilance lahví dosáhla částky 11.349.611,05 Kč.

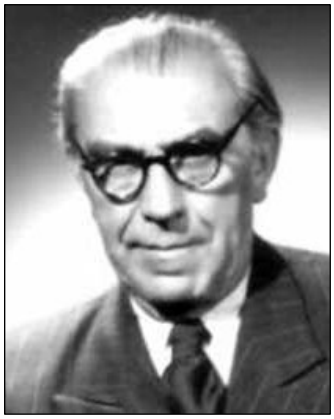

Arch. F. A. Libra (1891 - 1958)

Stavba továrny ještě ani nezačala, ale už 26. listopadu 1938 ohlásila firma magistrátu hl. města Prahy, že tovární výroba kyslíku a dissousplynu bude nově v pobočném závodě Praha IX-Vysočany, č.kat 206/2 Třebízského ul. s tím, že ústřední kanceláře a vedení firmy zůstává v Revoluční třídě. Tento spěch uspíšila ztráta závodu v České Lípě a jak sama firma uvádí, nutno ve zvýšené míře uvažovat o moderní továrně v Praze. Zdejší výroba byla zahájena počátkem roku 1940 nejprve produkcí dissousplynu, v září se rozjela výroba kyslíku.

Novou továrnu AGA, sousedící s továrnou Aero, provedla firma Miroslav Smlsal a spol., stavitelství a tesařství, spol. s r. o., podle projektu architekt F. A. Libry. Ten navrhl celý areál ve funkcionalistickém stylu podle svých zásad nové architektury. Vedle výrobních objektů kyslíkárny, dissousplynárny a skladiště zde byla reprezentativní administrativní budova. V jejím přízemí se nacházely místnosti pro styk s odběrateli a výstavní síň, v prvním patře kanceláře a ve druhém byt ředitele. Suterén zaujímala kotelna. Navazující dvorní křídlo obsahovalo byty zaměstnanců, v přízemí sociální zázemí a garáže. Uprostřed rozsáhlé parcely byl centrální objekt plynárny a plnírny ocelových lahví. Budova byla zděná, všechny místnosti měly stropní světlíky a lehké, dřevěné stropy kvůli nebezpečí výbuchu. Nosné sloupy plnírny a rampy k odvozu lahví byly ocelové. Budova kyslíkárny měla obdobnou konstrukci, nehrozilo však nebezpečí výbuchu a mohla zde být umístěna také trafostanice, přístupná zvláštním vchodem z ulice. V zadní části dvora bylo skladiště a chladicí věž.

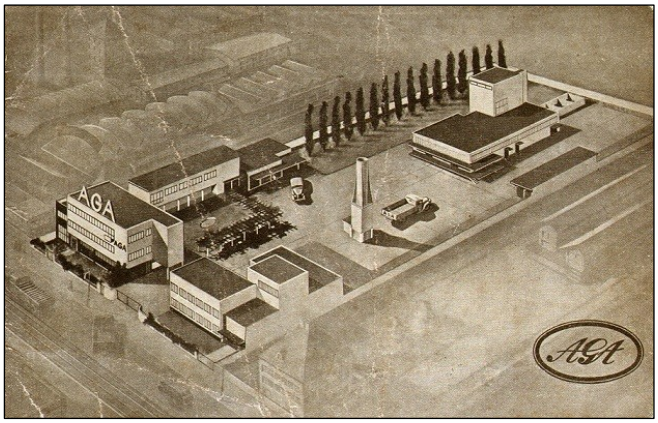

Perspektivní idealizovaný pohled na celý areál továrny Závodů AGA z novoročního pozdravu zákazníkům vytištěném v roce 1939. Okolí továrny je záměrně potlačeno, ale objekty továrny Aero jsou zřetelné.

Hlavní administrativní budova z uličního pohledu, v pozadí pergola

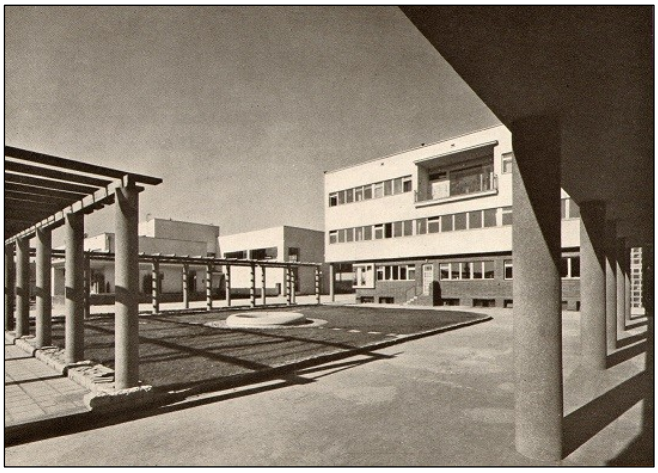
Pohled z ochozu obytné budovy na hlavní budovu a kyslíkárnu

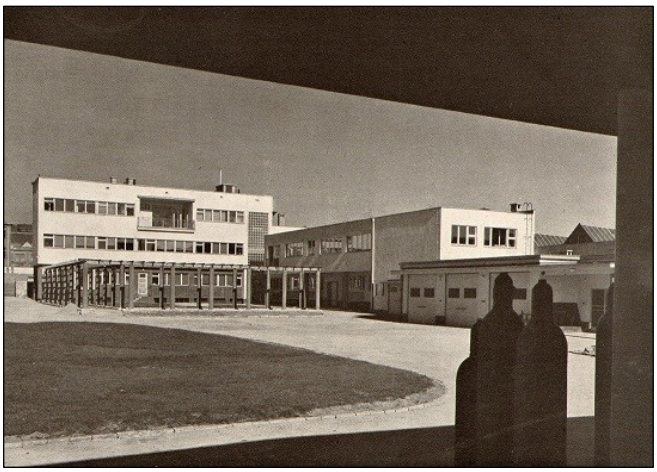
Dvůr z rampy dissouplynárny s pohledem a hlavní a obytnou budovu

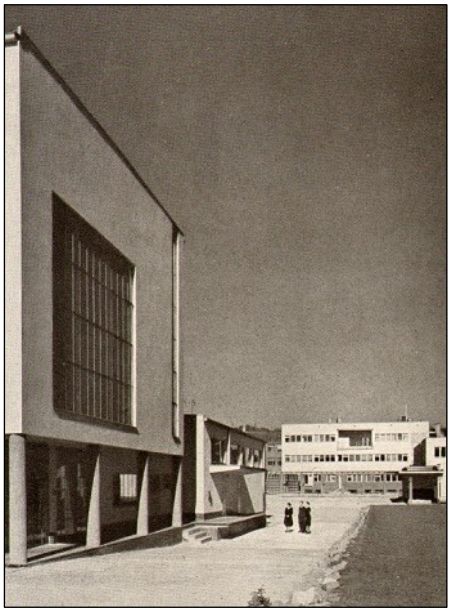

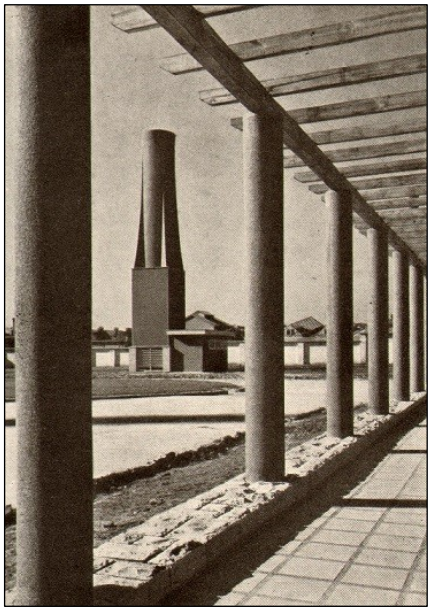

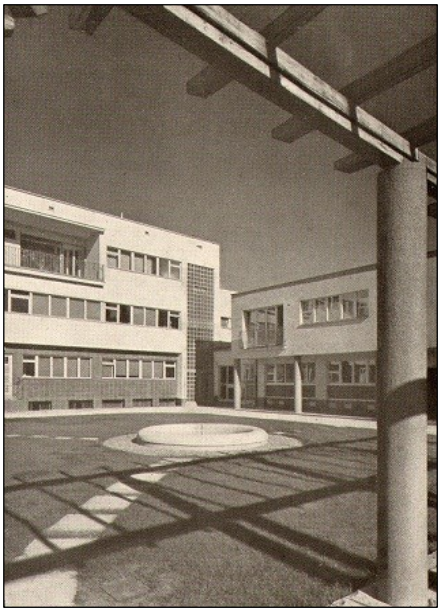

V popředí budova dissousplynárny v pozadí hlavní budova. Prostřední záběr je od pergoly u obytného domu na chladící věž, která je pojata velmi nadčasově a působí jako raketa. Pravý záběr je na fontánku na trávníku, který odděloval obytný dům a administrativní budovu. Oba objekty jsou spojeny průchozí halou. Ve druhém patře administrativní budovy, tedy v nejvyšším patře všech objektů byl umístěn byt ředitele továrny. Na záběru je patrný balkon, který byl u bytu. Aby byl byt dostatečně slunný, je otočen na jižní stranu, tedy do dvora továrny.

Pracovna ředitele továrny, umístěná v 1. patře administrativní budovy

Rovněž pracovna ředitele ve 2. patře stejně budovy, ale v jeho bytě

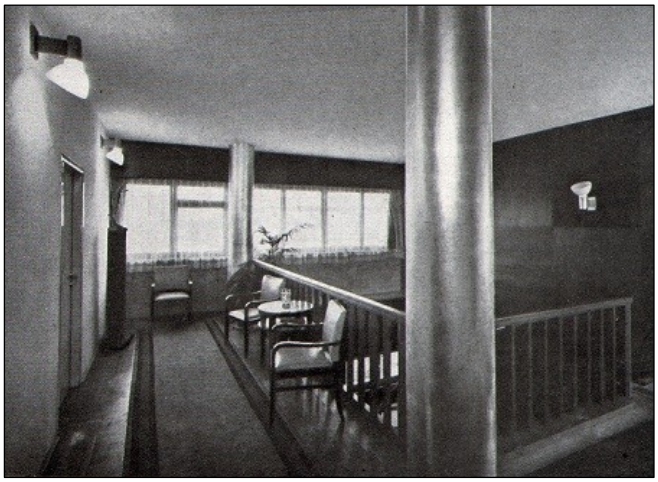

Hala v 1. patře administrativní budovy před kancelářemi ředitele

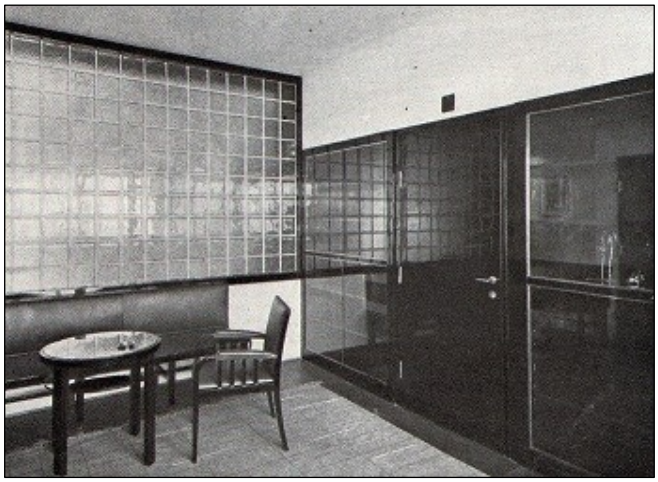

Hovorna (tzv. jednací místnost) v 1. patře administrativní budovy

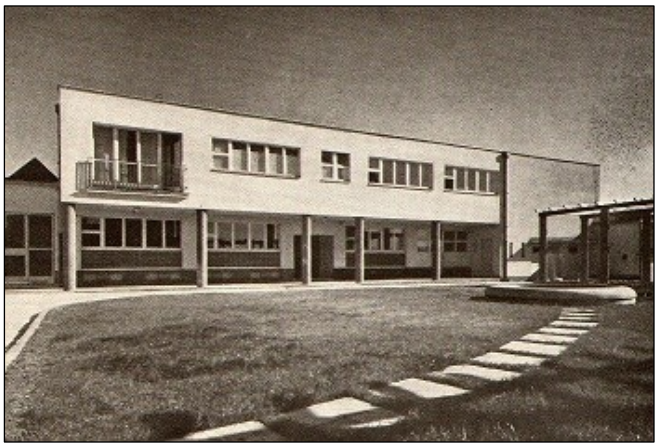

Celkový pohled na obytnou budovu s byty zaměstnanců

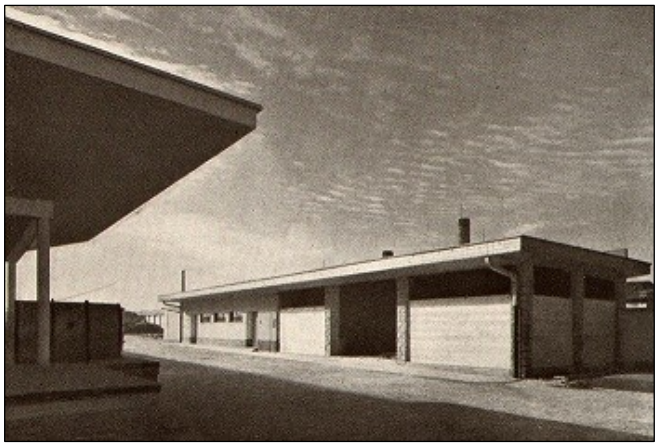

Budova skladiště pro uchovávání lahví a zásob karbidu na nádvoří

Pohled na menší budovu kyslíkárny a trafostanice v pozadí

Budova dissousplynárny působí velmi vzdušně a zároveň bezpečně

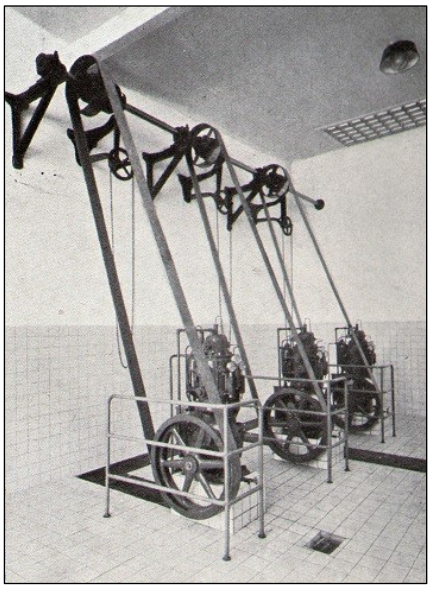

Kompresory na stačování dissousplynu

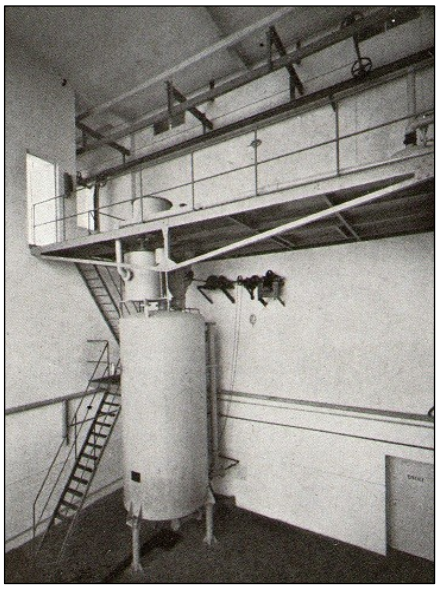

Acetylenový vyvíječ pro jeho výrobu

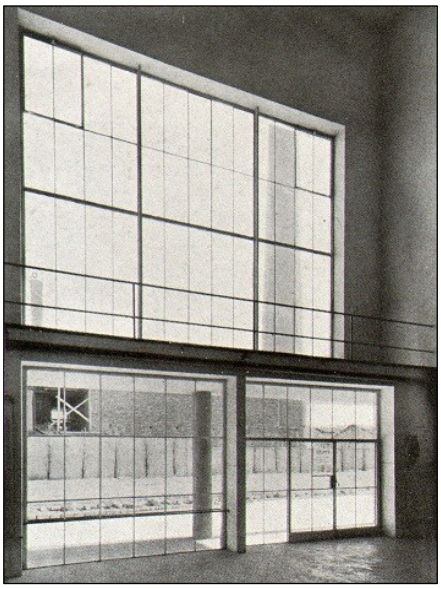

Východní stěna s vchodem do dissousplynárny

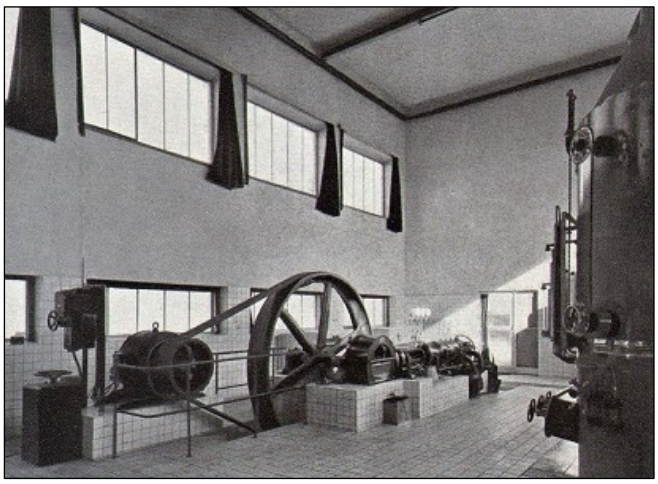

Místnost se vzduchovým kompresorem pro plnění lahví kyslíkem

Kyslíkový rozdělovač ve téže místnosti s kompresorem v kyslíkárně

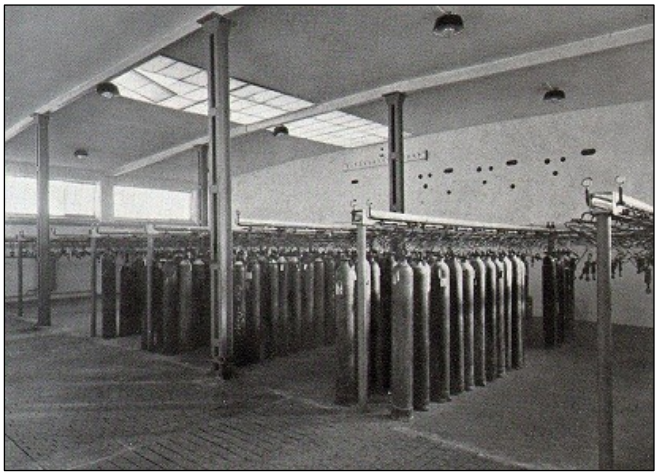

Plnící rampy v dissousplynárně, kde se plnily láhve acetylenem

Než však byla dostavěna a zprovozněna nová továrna, konala se v úterý 13. června 1939 valná hromada, která rozhodla o několika zásadních záležitostech. Tou nejvíce viditelnou, ale nejméně podstatnou byla změna názvu firmy na Závody AGA, a.s. Praha, tedy vypuštěním dosavadního „československé“, čímž byl přijat fakt nových státoprávních poměrů. V té souvislosti byly upraveny stanovy a v nich všech textů připomínajících zaniklé Československo.

Tou nejvýznamnější záležitostí bylo zvýšení základního kapitálu firmy, resp. oprava usnesení předcházející valné hromady. Ve středu 1. června 1938 se konala valná hromada, které byl předložen návrh na zvýšení jmění na 8.000.000 Kč, vydáním 2.000 ks nových akcií po 1.000 Kč. V usnesení bylo uvedeno, že dojde k vydání gratis akcií tak, že na 6 starých připadne jedna nová, čímž by došlo k vydání pouze 1.000 ks a dalších 1.000 ks úpisem. Podle bilance, činila pohledávka Svenska AGA na konci roku 1936 částku 2.861.900,35 Kč. Gunard Dalén za švédskou Agu prohlásil, že je ochotna upsat 800 ks nových akcií a odečíst tuto částku ze své pohledávky a 200 ks akcií ponechá československému kapitálu, tak jak bylo zvykem. Důvodem zvýšení podle Františka Sychry, který přednesl zprávu valné hromadě, byla nutnost rozmnožení provozních prostředků. Odůvodnění bylo nedostačujícím lahvovým parkem a již dříve zmíněná potřeba stavby nové továrny. Potřebou jiných investic se snižuje možnost splácet dluhy mateřské společnosti a proto se přistupuje opět ke kapitalizaci části pohledávky. Gratis akcie pak budou hrazeny z účtu zdaněných a nerozdělených zisků minulých let. Ve správní radě konané 11. května 1939 se dospělo k názoru, že usnesení o vydání gratis akcií je chybné a bylo současně navrženo nové usnesení, kterým by se zvyšoval kapitál rovnou na 10.000.000 K. Za základ se použilo první zvýšení s tím, že druhé bude provedeno výhradně úpisem 2.000 ks hotově splacených akcií, což doporučil ředitel firmy Weydmann.

Obě valné hromady, které rozhodly o zvýšení kapitálu poněkud zamotaly hlavu úředníkům ministerstva vnitra, které mělo zvýšení schválit a tak došlo k průtahům ve vyřízení. Během politických událostí od podzimu 1938 do léta 1939 k těmto průtahům běžně docházelo, protože úředníci měli jiné starosti a pak se často měnily nařízení jak postupovat. Aby se vnitro

zřeklo jisté odpovědnosti, rozhodlo tak, že zvýšení kapitálu sice schvaluje, ale neobvykle zaslalo návrh k vyjádření ministerstvu financí. To se vyjádřilo v tom smyslu, že sice nemá námitky, aby ke zvýšení došlo, ale vymínilo si, že firma koupí státní dluhopisy nejméně za 100.000 Kč. AGA si opatřila 4½% dluhopisy unifikační půjčky a uložila je u Zemské banky, což potvrdila ministerstvu. To vydalo výnos o schválení zvýšení kapitálu, kde však podmínilo, že s tímto depozitem nebude firma nejméně 5 let disponovat bez předchozího souhlasu ministerstva financí. Zajímavé, jak si stát dovedl opatřit upsání státních půjček a zajistil si tak peníze do státního rozpočtu.

Při vzniku firmy, byli do jejího osudu zapojeni osoby, které měli blízko k majitelům nebo oboru, tedy většinou odborníci z oboru. Postupem času byly navázány nejen osobní kontakty, ale i firemní vztahy, často na první pohled konkurenčních firem. Jen pár desítek metrů od sebe v Revoluční ulici měla svoje sídlo firma Hydroxygen akc. spol. Vznikla v roce 1930 jako dceřinná společnost Wiener Hydroxygen G.m.b.H. Její hlavní činností byla výroba kyslíku, dusíku a pochopitelně také acetylenu. Svoji továrnu měla v Ústí nad Labem a v roce 1938 postavila novou továrnu v Hlubočepích, kterou rovněž projektoval arch. F. A. Libra. Hydroxygen patřil do koncernu konkurenční skupiny Linde a uskupení Linde-Greisheim-I.G. Farben, tak v jeho správní radě zasedali nám známé osoby, jako Kurt Süssmayer, Karl Hansmann nebo Philipp Weydmann. V roce 1938 Hydroxygen zvýšil základní kapitál přičemž Československá AGA získala celkový podíl 20% akcií.

Se vznikem Protektorátu a později, když Německo rozpoutalo 2. světovou válku začal vznikat problém s účastí některých lidí ve správní radě. U společnost AGA nešlo, tak jako u řady jiných firem o rasové otázky, ale o cizí státní příslušníky. Ve vedení podniku nebyli Židé účastni, ale v řadách zaměstnanců ano. Někteří odešli před válkou sami, jiní museli práci opustit po březnu 1939. Jedním z nich byl dlouholetý spolupracovník firmy Max Schönhof. Pracoval jako vrchní inženýr v rourovně Ing. Schulze a po vzniku AGY přešel do jejích služeb jako generální zástupce. Po nástupu do vlaku mířícího z Terezína do Osvětimi již o něm neexistují další zprávy.

Ing. Max Schönhof (1870 - ? 1944)

U správní rady byl problém s cestováním a vůbec komunikací. Šlo o lidi ze Švédska, Rakouska a Švýcarska. Fritz Hückel z v Nového Jičína se stal občanem Německa. Jak uváděla zpráva z valné hromady byl pro vícenárodnostní osoby a obtíže komunikace během války problém svolávat správní radu a včasně rozhodovat, proto byla ustavena ředitelská rada, která mohla řídit podnik ve dvou členech.

Proto došlo k zásadní obměně správní rady. Valná hromada konaná 19. června 1940 zrušila institut přihlížitelů účtů a zavedla dozorčí radu. Počet členů správní rady se zvýšil z pěti na šest a byla zavedena nově ředitelská rada k provádění všech usnesení správní

ZÁVODY AGA A. S. PRAHA • ZÁVODY AGA A. S. PRAHA • ZÁVODY AGA A. S. PRAHA • ZÁVODY AGA A. S. PRAHA • ZÁVODY AGA A. S. PRAHA

K 1.000 Čís. 6002

AKCIE

FIRMY »ZÁVODY AGA A. S. PRAHA« V PRAZE

na

jeden tisíc korun - 1.000 K - jeden tisíc korun

kterou se jejímu majiteli zaručují veškerá práva na společenském jmění a výnosech akciové společnosti, která podle zákona a společenských stanov příslušejí každému majiteli jedné akcie firmy „Závody Aga a. s. Praha“.

V Praze dne 30. června 1939.

ZÁVODY AGA A. S. PRAHA

POLITIKA

B405 – Akcie firmy Závody AGA a. s. Praha vydaná na 1.000 K z druhé emise ze dne 30. 6. 1939, tiskárna Politika (SOA Praha)

K 25.000

Čís. 6776 až 6800

25 AKCIÍ

FIRMY »ZÁVODY AGA A. S. PRAHA« V PRAZE

po 1.000 K

tudíž celkem na

dvacetpět tisíc korun - 25.000 K - dvacetpět tisíc korun

jimiž se jejich majiteli zaručují veškerá práva na společenském jmění a výnosech akciové společnosti, která podle zákona a společenských stanov příslušejí každému majiteli 25 akcií firmy „Závody Aga a. s. Praha".

V Praze dne 30. června 1939.

ZÁVODY AGA A. S. PRAHA

POLITIKA

B406 – 25 akcií firmy Závody AGA a. s. Praha po 1.000 K z druhé emise vydané 30. 6. 1939, tiskárna Politika (SOA Praha)

K 100.000

Čís. 6901 až 7000

100 AKCIÍ

FIRMY »ZÁVODY AGA A. S. PRAHA« V PRAZE

po 1.000 K

tudíž celkem na

sto tisíc korun - 100.000 K - sto tisíc korun

jimiž se jejich majiteli zaručují veškerá práva na společenském jmění a výnosech akciové společnosti, která podle zákona a společenských stanov příslušejí každému majiteli 100 akcií firmy „Závody Aga a. s. Praha".

V Praze dne 30. června 1939.

ZÁVODY AGA A. S. PRAHA

POLITIKA

B483 – 100 akcií firmy Závody AGA a. s. Praha po 1.000 K z druhé emise vydané 30. 6. 1939, tiskárna Politika (SOA Praha)

rady. Proto se začínají v dokumentech objevovat nová jména. Jedním z nich byl František Sychra. Byl to správce závodu v Brně, kde začínal jako úředník, ale postupně se vypracoval. V roce 1937 mu byla uděleno právo prokury, o rok později se stal ředitelem brněnského závodu a v roce 1939 byl jmenován vrchním ředitelem a přestěhoval se do továrního bytu v Praze. Stal se také místopředsedou správní rady.

Již v roce 1939 došlo k obměně správní rady. Jediný kdo z původních členů zůstal byl JUDr. Weinfurter, který se stal jejím předsedou. Nově byli zvoleni František Slavík, vrchní ředitel Ústřední jednoty živnostenských záložen a družstev středostavovských, František Sychra, vrchní ředitel Agy, Philipp August Weydmann, technický ředitel závodů AGA Wien a Sten Gunnar Dalén, velkoprůmyslník v Lidingö, syn Nilse Daléna, který po smrti otce převzal vedení koncernu. V rámci koncernu měl na starost německy mluvící oblasti, včetně zemí východní Evropy. K zápisu těchto osob došlo až v lednu 1940, protože úřad Reichsprotektora musel nejprve vydat souhlas se zápisem cizích státních příslušníků, Švéda Daléna a Švýcara Weydmanna. Souhlasný výměr byl podepsán teprve 16. prosince 1939. Ve valné hromadě 19. června 1940 došlo k další změně ve správní radě. František Sychra byl dosazen do výkonné ředitelské rady a nemohl být současně v představenstvu, proto z něj vystoupil. Na jeho místo byl jmenován Otto Hückel, továrník v Novém Jičíně. Rozšířením správní rady na šest členů byl ještě nově jmenován za člena Ing. dr. techn. h.c. Karel Novák, profesor ČVUT a její bývalý rektor. Zvolení Nováka, ale mělo ještě jeden důvod.

František Slavík (1881 - ?)

Sten Gunnar Dalén (1905-1970)

Ing. Karel Novák (1867 - 1941)

Vstup nového akcionáře do Agy. Poslední zvýšení kapitálu na 10 milionů ještě nebylo zapsáno a proto se Novák valné hromady v červnu 1940 účastnil bez hlasovacího práva, jako host za upisovatele, kterým byla firma Ozon, výroba kyslíku ve Vinci, spol. s r. o. Ta vznikla v roce 1923 s kapitálem 60.000 Kč a Ing. Karel Novák byl od roku 1927 jejím jednatelem. Podle sdělení ředitele Slavíka byli akcionáři informováni, že firma Ozon upsala ze zvýšeného kapitálu 2.000 ks akcií, které hotově zaplatila k 1. lednu 1940 s ážiem 50%. Z prvního zvýšení (myšleno 1938) uspala 200 ks a z druhého zvýšení 1.800 ks akcií. Svenska AGA naopak z prvního zvýšení upsala 800 ks a z druhého pouze 200 ks. Svenska AGA provedla úpis jako obvykle zápočtem ze svého účtu u firmy, na což měla povolení Národní banky.

Při konání valné hromady v roce 1940 nebylo ještě zvýšení kapitálu zapsáno, takže účast na ní byla s původními 6.000 ks. Svenska AGA měla 80%, Weydmann 10,83%, Sychra 5%, Slavík 4,17%. V zápisu se uvádí, že Slavík navrhl, aby se z celkového zvýšení kapitálu o 4.000 ks přidělilo Ozonu 2.000 ks akcií, švédské Agě 1.000 ks a dále navrhl, aby se mezi dosavadní akcionáře rozdělilo 1.000 ks gratis akcií ze zvýšení prvního tak, že na 6 starých získají jednu novou akcii. To už bylo dříve navrženo, ale při jiném složení akcionářů. Zdá se, že stejný návrh teď víc vyhovoval.

Firma Ozon, přestože ještě nebyla formálně akcionářem, už obsadila pozice ve správní radě, ale i v nově ustavené dozorčí radě. Do ní byl jmenován Carl Rupp, prokurista Agy z Vídně, Carl Hückel z Nového Jičína a Ing. Karel Gerner, ředitel družstevních závodů v Dražicích, který byl vedoucím úředníkem Ozonu. Nově jmenovaná ředitelská rada měla dva členy a to Philippa Weydmanna a Františka Sychru. Sychrovi jako řediteli firmy schválila valná hromada služné ve výši 8.000 K měsíčně. Ředitelské radě byla přiznána odměna 10% z čistého zisku, z čehož Sychrovi příslušeno 6% a zbylá 4% řediteli Weydmannovi.

Po dlouhých průtazích, schválilo konečně 2. prosince 1940 ministerstvo vnitra stanovy a vzorce akcií podle změn z roku 1938 a 1939 a dodatečného prohlášení z 21. července 1940. Akcie jsou podepsané ředitelskou radou tedy Weydmannem a Sychrou, kteří, ale k datu emise 30. června 1939, které je na akciích uvedeno neměli oprávnění podepisovat. Možná, že byly akcie již dříve vytištěny a blankety dodatečně podepsány a nebo zkrátka byly antidatované.

Ve smyslu oběžníku ministerstva financí se usnesla správní rada 24. dubna 1941 přistoupit k jednotné jazykové úpravě akcií všech dosavadních pěti emisí, aby text jejich odpovídal změněným poměrům státoprávním a doslovnému německému a českému znění vzorců připojených citovanému výnosu. Tak zněla věta z podání návrhu na změnu stanov. Nově musely být akcie dvojjazyčné, ale v praxi se měnil často pouze text stanov a ne všechny firmy přistoupily ke změně faktické. Zajímavé je, že byl vyčíslen počet dosavadních pěti emisí, přestože fakticky existovaly jen emise dvě.

Správní rada se ve schůzi konané v úterý 16. června 1942 usnesla na zvýšení kapitálu o 4.000.000 K vydáním gratis akcií

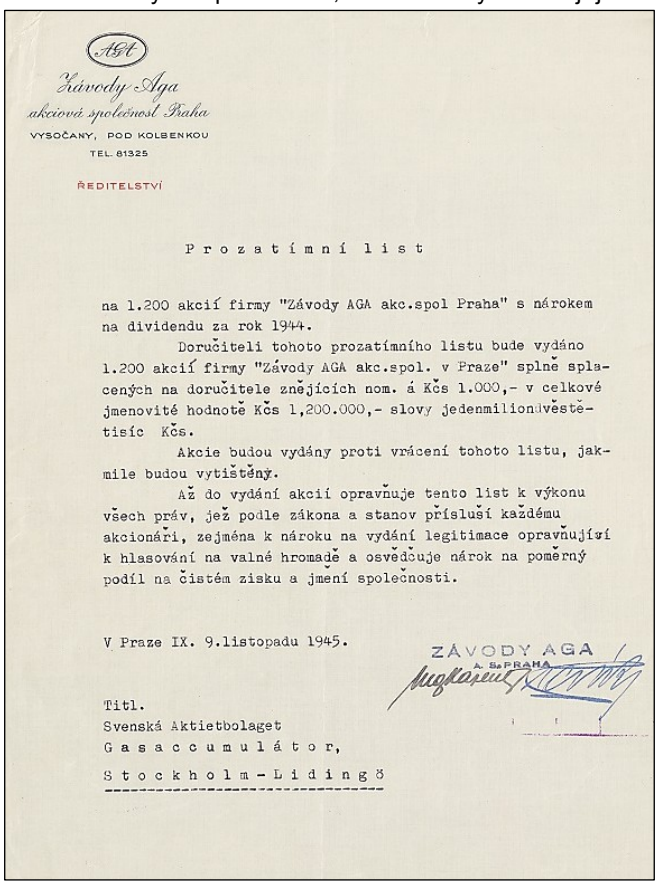

AGA

Závody Aga
akciová společnost Praha
VYSOČANY, POD KOLBENKOU
TEL. 81325

ŘEDITELSTVÍ

Prozatímní list

na 1.200 akcií firmy "Závody AGA akc.spol Praha" s nárokem na dividendu za rok 1944.

Doručiteli tohoto prozatímního listu bude vydáno 1.200 akcií firmy "Závody AGA akc.spol. v Praze" splně splacených na doručitele znějících nom. á Kčs 1.000,- v celkové jmenovité hodnotě Kčs 1,200.000,- slovy jedenmilionidvěstě-tisíc Kčs.

Akcie budou vydány proti vrácení tohoto listu, jakmile budou vytištěny.

Až do vydání akcií opravňuje tento list k výkonu všech práv, jež podle zákona a stanov přísluší každému akcionáři, zejména k nároku na vydání legitimace opravňující k hlasování na valné hromadě a osvědčuje nárok na poměrný podíl na čistém zisku a jmění společnosti.

V Praze IX. 9.listopadu 1945.

ZÁVODY AGA A. S. PRAHA

Titl.
Svenská Aktietbolaget
Gasaccumulátor,
Stockholm-Lidingö

B515 - Prozatímní list na akcie Závodů AGA a.s. vydaný v roce 1945

dosavadním akcionářům tak, že na každých 5 akcií připadnou dvě nové. K provedení tohoto zvýšení se použily vykázané rezervy z bilance k 31. prosinci 1939. Konkrétně 1.125.995,17 K ze stabilizační rezervy, 2.050.403,75 K ze zvláštních rezerv podle ustanovení zákona č. 227/1926 Sb. a částka 823.641,08 K z doposud nerozděleného zisku. Výnosem z 15. září 1942 ministerstvo hospodářství a práce schválilo provedení způsobu zvýšení. K zápisu zvýšení do rejstříku došlo 7. října 1942, ale dodatečně byla ještě opravena chyba v usnesení a paragrafech schvalovací doložky, takže finální zápis byl proveden až 8. dubna 1943. Přesto k vytištění akcií tehdy nedošlo. Prozatímní listy na tyto akcie byly vydány až na podzim roku 1945, takže do té doby zřejmě neměli akcionáři v ruce žádný doklad. Koncem války byla úřady omezena možnost konání valných hromad, jelikož i u malých společností se jednalo o shromažďování osob. dostupné archivní záznamy zmiňují nejbližší valnou hromadu konanou až v prosinci 1945, takže se zřejmě mezi roky 1943 až 1945 žádná další nekonala. Magistrát hlavního města Prahy rozhodl svým výnosem 21. září 1944 o omezení výroby kyslíku v továrně v Praze i v závodě v Brně po dobu války, resp. že bude výroba omezena dokud válka neskončí. Kromě nedostatku surovin bylo důvodů víc. Řízené hospodářství potřebovalo důležitější výrobu pro válečné úsilí, než produkci plynů, ale tím asi nejvýznamnějším byly obavy z následků náletů. V sousedství pobočného závodu v Brně stála zdejší zbrojovka. Případný zásah bomby do výrobny acetylenu a kyslíku by mohl vážně ohrozit celé okolí a proto z důvodů bezpečnosti přistoupilo k uzavření provozů. Kupodivu brněnský závod náletem poškozen nebyl. Vysočanská továrna ano. Při náletu na Prahu v neděli 25. března 1945 byl zasažen průmysl v oblasti Libně, Vysočan, Letňan a Kbel. Při náletu byla téměř rozmetána sousední továrny letadel Aero včetně asi 50 kusů nedokončených letadel Siebel Si 204. Zničena byla velká část Českomoravských strojíren. Škody vznikly také na továrně AGA, ale naštěstí nebyly tak devastujícího rozsahu a po osvobození se v mezích možností začalo opět s výrobou plynů, byť jen krátce.

Jsou dvě události, které se staly během války, ale firemní dokumenty o tom téměř mlčí. V úterý 11. listopadu 1941 zemřel člen správní rady Ing. Karel Novák. Firma Ozon, tak ztratila svého zástupce. V neděli 12. září 1943 zemřel ve věku 80 let předseda správní rady JUDr. Arnošt Weinfurter. Zavedením ředitelské rady nevznikl žádný problém s tím, že se stala správní rada nekompletní. Doplnění proběhlo až po válce.

JUDr. Antonín Kapr (1899 - ?)

V poválečném období nebyla do Agy kupodivu zavedena dočasná národní správa, protože během války nebyl ve firmě účasten žádný německý kapitál ani dosazen jediný Němec. Výjimkou byli Hückelové, ale o těch se raději mlčelo. První správní rada se sešla až 6. října 1945 a musela rozhodnout o celé řadě otázek. Správní rada musela doplnit radu na plný počet. Kromě dvou úmrtí ještě sdělil svoji rezignaci Otto Hückel. Do zvolení zástupce Ozonu ve správní radě byl na místo Ing. Nováka kooptován František Sychra. Za JUDr. Weinfurtera byl dosazen JUDr. Antonín Kapr. Jako advokát zastupoval zahraniční firmy, např. Ericsson nebo koncern Lever Brothers & Unilever Ltd. Na místo po Hückelovi byl kooptován Švéd Ing. Gillis Rosborg. V Praze žil od roku 1929 a zastupoval zde zájmy švédských firem. Byl technickým ředitelem firmy Nife ocelové akumulátory akc. spol., která vyráběla v licenci firmy Svenska Accumulator Aktiebolaget Jungner, Stockhom kadmioniklové akumulátory. Za války pracoval v Praze, kde pomáhal údajně řadě Židů. Po válce se stal švédským konzulem v Praze, později působil na velvyslanectví jako obchodní atašé. V červnu 1954 byl prohlášen naším ministerstvem zahraničí za nežádoucí osobu a jako diplomat prakticky skončil. Státní bezpečnost si ho od roku 1958 vedla v evidenci zájmových osob.

Ing. Gillis Rosborg (1905 - ?)

V úterý 18. prosince 1945 se sešla XXI. řádná valná hromada. Ta potvrdila dosavadní tři kooptované členy správní rady. Za firmu Ozon byl zvolen technický úředník Ing. Antonín Zeman z Kolína, který byl vedoucím elektráren Družstevních závodů v Dražicích. Se zápisem Čechů problém nevznikl, ale u Rosborga ano. Jako cizímu státnímu příslušníkovi mu muselo udělit souhlas pro volbu do správní rady ministerstvo národní obrany a ministerstvo vnitřního obchodu. Na obraně s jeho jmenováním problém neměli, ale ministerstvo vnitřního obchodu si určilo výnosem 17. dubna 1946 podmínku, že se švédské velvyslanectví vzdá u jeho osoby výsad a výhod příslušejících mu jako členu diplomatické mise, pokud jde o jakoukoliv jeho obchodní, hospodářskou a podobnou činnost vykonávanou z titulu člena správní rady nebo ve spojení s touto funkcí. Firma i Rosborg s podmínkou souhlasili a tak byl zapsán.

Týden před konáním valné hromady museli akcionáři složit akcie do pokladny společnosti. Jelikož mezitím vstoupil v platnost dekret prezidenta republiky o přihlášení vkladů a cenných papírů, na základě kterého byly všechny akcie uloženy do povinné úschovy, účastnili se akcionáři valné hromady na základě předložených potvrzení o uložení a přihlášení akcií. Vzhledem k tomu, že doposud nebyly vydány akcie z emise 1943, byly vydány pro účely akcionářů ony prozatímní listy datované v listopadu 1945, které chybějící akcie nahrazovaly.

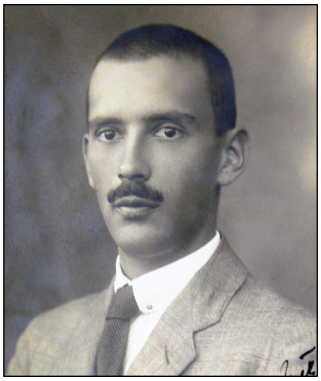

JUDr. A. Weinfurter ml. (1891 - ?)

Zcela v novém složení byla zvolena dozorčí rada. Jejími členy se stal JUDr. Eduard Kretschmar, ředitel Hospodářské poradní společnosti. Po roce 1946 si nechal změnit své jméno na Krečmar. Dále byl zvolen Josef Stýblo, prokurista firmy Ozon a třetím členem JUDr. Arnošt Weinfurter, advokát v Praze XVI. Nejde o omyl, opravdu byl jmenován živý Weinfurter. Šlo o syna pokračujícího v právnické tradici po svém otci se shodným jménem.

Pro zajištění chodu továren a výroby byla udělena kolektivní prokura technickému úředníkovi Michalu Dobešovi a pro brněnský závod Ing. Josefu Kaplickému.

Obchod, výroba i všeobecné poměry se během roku 1946 začaly vracet do starých kolejí.

Firma se zapojila do obnovy Československa. Svařovací plyny byly zapotřebí na řadě míst pro výrobu, budování i odstraňování trosek. Zpráva o hospodaření přednesená na valné hromadě v roce 1947 konstatovala pozitivní nárůst obchodů a jeho další vývoj v duchu dvouletého plánu hospodářské obnovy a výstavby státu. Počátkem roku 1946 ještě vznikly problémy s občasným omezením výroby následkem přechodného nedostatku hlavní suroviny, tedy karbidu a obtíží dopravních, které dosud zdržovaly normální oběh ocelových láhví. Správní rada začátkem října 1946 přijala nové vzorce stanov a akcií, zahrnující opravy textů z doby nesvobody, tedy se rušilo německé znění stanov a texty připomínající existenci Protektorátu. V následujících dnech přišla smutná zpráva. Na své služební cestě do Brna náhle zemřel ve čtvrtek 7. listopadu 1946 ústřední ředitel František Sychra. Během práce byl raněn mrtvicí a zemřel. Správní rada svolaná 20. listopadu 1946 uctila jeho památku. Dlouho se nedařilo najít vhodného zástupce, ale aby nebyla ohrožena výroba byla 8. května 1947 udělena technickému úředníkovi z Brna Františku Chudobovi kolektivní prokura.

JUDr. Eduard Krečmar (1909 - ?)

V úterý 7. října 1947 se konala v Praze 23. řádná valná hromada, která projednala zprávu o hospodaření za rok 1946. Poměrně detailně se v ní uváděla výrobní čísla a celkové tržby.

	Dissousplyn	celková tržba	Kyslík	celková tržba
Praha	207.355,10 kg	8.104.329,00 Kčs	522.317,30 m³	6.077.166,30 Kčs
Brno	113.062,60 kg	4.406.235,70 Kčs	220.507,45 m³	2.661.361,05 Kčs
Ostrava	192.914,90 kg	7.530.289,10 Kčs	616.729,57 m³	7.735.280,40 Kčs
Kukleny	83.941,35 kg	3.286.307,20 Kčs	----------	0,00 Kčs
Česká Lípa	59.687,35 kg	2.315.183,10 Kčs	----------	0,00 Kčs
Celkem	**655.961,30 kg**	**25.642.344,10 Kčs**	**1.359.554,32 m³**	**16.473.807,75 Kčs**

František Chudoba (1908 - ?)

Kromě toho byly prodány přístroje a materiál za 12.392.050,10 Kčs, takže celkový obrat za rok 1946 činil 57.879.585,20 Kčs. Dosaženo bylo čistého zisku ve výši 1.021.393,85 Kčs. Ten byl rozdělen podle nových zvyklostí přídělem 10% tedy 103.000 Kčs závodní radě, 5,70% tedy 798.000 Kčs připadlo na dividendy a 105.000 Kčs na tantiémy vedení společnosti.

Zajímavé na této hromadě bylo opět složení akcionářů. Opět bylo u hlavní pokladny firmy složeno potvrzení o uložení akcií. Zápis neříká kým, ale v prezenční listině jsou uvedeni následující akcionáři. Svenska AGA měla 11.000 ks (78,57%), Ozon 2.800 ks (20%), dále pan Ing. Kaplický držel 75 ks (0,54%) a pánové Slavík, Kapr, Krečmar, Weinfurter a Rosborg měli každý po 25 ks (0,178%) tedy všichni 0,89% akcií. Je zřejmé, že fyzické osoby opět použili akcie patřící Svenska AGA, zřejmě bez faktického převodu na ní napsaných akcií.

JUDr. Weinfurter informoval správní radu, že ministerstvo vnitra doporučilo svým výměrem z 10. dubna 1946 vzhledem k nepřehlednosti dosavadních stanov provedení změn formou přijetí nového znění celých stanov. Nový návrh pak ministerstvo posoudilo a projevilo ochotu finální znění schválit. Proto se na této valné hromadě projednala i změna, resp. přijetí zcela nových stanov, které byly schváleny výnosem Ministerstva vnitřního obchodu.

Počátkem roku 1947 se podařilo docílit opětovné zařazení pobočky v České Lípě zpět z rukou rakouské Agy do správy pražského vedení a od 11. července 1947 byl oficiálně zřízen obnovený pobočný závod. Z Frýdku byl do Ostravy Mariánských Hor přenesen závod na výrobu dissousplynu, který dodával technické plyny už v prvních dnech po válce. Rozšířením byla zvýšena výrobní kapacita acetylenu na 200 kg/hod. a výroba probíhala na dvě směny. V průběhu roku 1946 a 1947 byly přikoupeny nové stroje pro plánované rozšíření závodu v Brně a to za cenu 781.231,10 Kčs.

Armin Back/Michal Dobeš (1909 -?)

Firma zdánlivě neřešila větší problémy s výrobou, přesto je měla, hlavně s ocelovými lahvemi. Během války si německá armáda odebírala technické plyny dle potřeby a lahve nevracela a nebo si je nechávala plnit v jiných továrnách, takže se po válce jednalo o jejich vracení z území Polska, Maďarska, Rakouska a Německa. Tomuto problému se věnoval prokurou vybavený úředník Michal Dobeš. V továrně Aga pracoval od podzimu 1945. Jak mohl tak rychle získat důvěru a stát se prokuristou?. Firma ho znala velmi dobře, byl to schopný montér a svářeč, ale znala ho pod původním jménem Armin Back. Už před válkou pracoval na pobočce v Moravské Ostravě a brzo se dostal do Prahy. Pro jeho židovský původ ho AGA musela propustit. Pracoval u ní do 15. října 1941. Firma se ho snažila udržet, ale Úřad práce jí nakonec odmítl jeho další zaměstnání povolit. Pocházel ze Slovenska a jako takový nemohl být našimi úřady deportován do koncentračního tábora. Nahlásil, že se hodlá vrátit na Slovensko, ale našel si místo v Praze jako pomocný dělník u Oldřicha Mareše. Jeho firma „Autogen“ byla nejstarší českou firmou v oboru založenou v roce 1900. Vyráběla přístroje na sváření kovů a osvětlování acetylenem. Back válku přežil a po svém návratu požádal o úřední změnu svého jména. V té době nic neobvyklého. Řada lidí s německým či zřetelně židovským jménem chtěla zapomenout na válku a začít nový život, aniž by mu okolí dávalo něco najevo. I firma odstranila při změně stanov z obchodního rejstříku

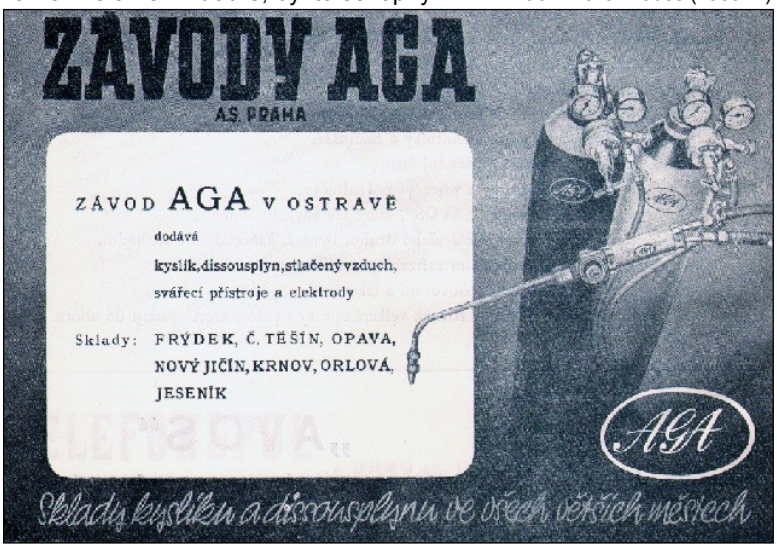

německy psaný název a doplnila nově slovenský. Návrh na definitivní výmaz německého znění firmy byl podán k soudu v úterý 24. února 1948. Zápis tohoto znění byl soudem zapsán o dva dny později. To byl také poslední zápis z rozhodnutí svobodné vůle správní rady. Správní rada ještě vzala na vědomí stavební povolení k přestavbě továrny v Brně, které vydal 14. února 1948 stavební úřad při Ústředním národním výboru zemského hlavního města Brna. Realizaci, ale již měla v rukou národní správa.

Výměrem magistrátu hlavního města Prahy byla 1. března 1948 dosazena do podniku národní správa, kterou byly prozatím pověřeny Československé chemické závody, národní podnik v Praze. Její zavedení bylo odůvodněno připravovaným znárodněním týkající se tohoto podniku. Ve spěchu však byl výměr zaměřen jen na továrnu ve Vysočanech. O den později byl vystaven druhý výměr zavádějící národní správu do celé firmy s adresou v Revoluční třídě 24.

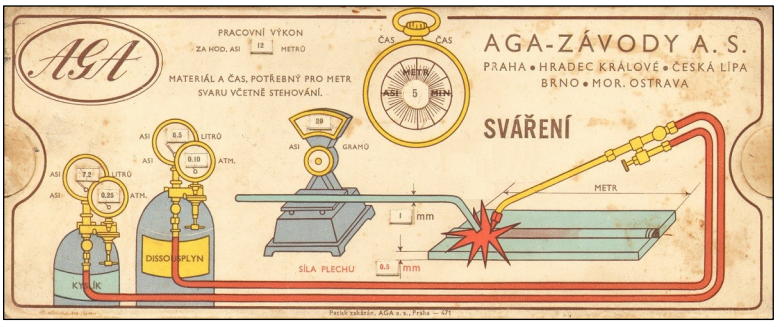

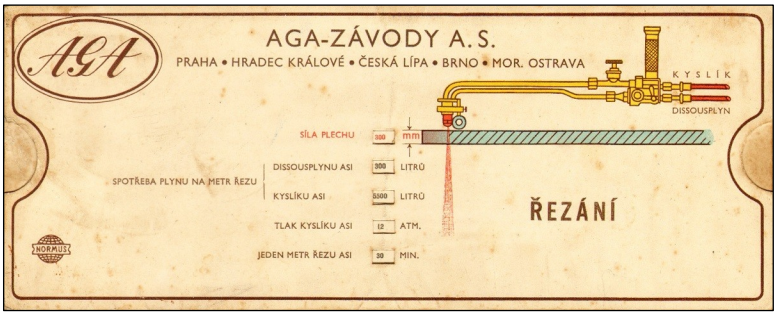

Speciální posuvná tabulka AGA s výpočty spotřeby plynu a času na provedení

Chuť některých lidí okamžitě zbavit dosavadní vedení podniků jejich pravomocí a zbavit majitele jejich práv vedl i porušování pravidel znárodňování. Magistrát neměl právo zavádět národní správu do podniku s celostátní působností, velkého rozsahu nebo významu. K tomu bylo oprávněno výhradně ministerstvo průmyslu. To svým výměrem ze dne 3. března 1948 potvrdilo Čs. chemické závody jako národního správce, aby byl dodržen zákon a podnik okamžitě zaveden pod kontrolu státu. Komise ústředního národního výboru hl. města Prahy pak zavedení své národní správy svými dvěmi výnosy, výměrem z 9. srpna 1948 zrušila.

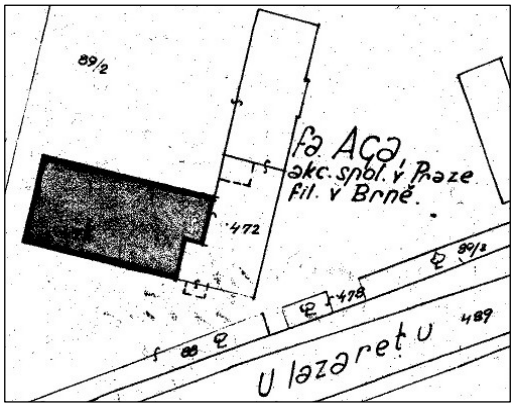

Nákres přestavby dílny závodu AGA v Brně, 1947

Další průběh se jako obvykle u většiny společností opakoval. Vyhláškou ministra průmyslu ze dne 27. června 1948 došlo ke znárodnění zestátněním zpětně k 1. lednu 1948. Podle § 1, odst. 1, č. 20 zákona č. 114/1948 Sb. se jednalo o podniky pro výrobu nebo úpravu technických plynů. Následovala vyhláška č. 2456 z 6. října 1948 o začlenění majetkové podstaty. Ta ze Závodů AGA a. s. Praha byla začleněna do Stalinových závodů, národního podniku v Litvínově. Podle stejné vyhlášky byly do Stalinových závodů začleněny i další tři firmy na výrobu plynů. Hydroxygen akc. spol. a Český průmysl na výrobu kyseliny uhličité a kyslíku v Praze. Tou čtvrtou byla firma G. A. Helmhacker, průmyslové plyny, Plzeň-Bukovec se sídlem v Plzni. Jméno Helmhacker, byť šlo o syna majitele, už ve věstníku zaznělo, když jsme psali o firmě Staffen (Věstník č.10/2013).

Po znárodnění Závodů AGA již nebyl důvod k další existenci národní správy, neboť důvody pro její zavedení pominuly. Ministerstvo průmyslu jí Čs. chemickým závodům zrušilo výměrem z 24. května 1949. Majetková podstata začleněná do Stalinových závodů v Litvínově byla reorganizací postoupena od 1. ledna 1950 do národního podniku Technoplyn, který byl nově vytvořen. Původní ulice U Kolbenky dostala nový název Julia Fučíka a továrna AGA připadla do areálu ČKD.

Při znárodnění v roce 1945 zde bylo vytvořeno celkem deset větších chemických podniků s generálním ředitelstvím Československých chemických závodů v Praze v čele. V roce 1947 zaměstnávaly asi 50.000 zaměstnanců a dosáhly obratu asi 15,5 miliard Kčs. Na Čechy a Moravu připadalo 84% z tohoto obratu při 40 tisících osob. Po roce 1948 byly zapojeny do národních podniků další stovky malých továren včetně Agy. V roce 1951 bylo z generálního ředitelství Československých chemických závodů utvořeno Ministerstvo chemického průmyslu. Výroba elektrotermicky vyráběného karbidu vápenatého byla soustředěna v Sokolově a v Otrokovicích. Roční produkce 70.000.000 kg byla určena především pro výrobu acetylenu v plynárnách Technoplyn Praha. Po roce 1990 vstoupil do naší země zahraniční kapitál. V sobotu 1. prosince 1990 byla založena firma Technoplyn, akciová společnost do níž vstoupil 30% koncern Linde a během roku získal 51% akcií a podnik změnil název na LINDE TECHNOPLYN a.s. Původní koncern AGA byl rovněž pohlcen v roce 2001 a vznikl světový koncern The Linde Group AGA. V roce 1991, když vznikaly listinné akcie LINDE TECHNOPLYN a.s., byla za jejich základ použita podoba akcií společnosti Český průmysl na výrobu kyseliny uhličité a kyslíku v Praze z roku 1928. Kruh se tak symbolicky uzavřel a dříve si konkurující podniky byly spojeny v jedné velké organizaci.

Rudolf Píša

Použitá literatura z knihovny MCP:
Ročenky Industrie Compass a Compass Financial Jahrbuch 1901-1944
Architektura, spojené časopisy stavba, stavitel, styl, ročník II., 1940
Ostrava město uhlí a železa, Národohospodářská propagace ČSR, 1947
Archivní materiály:
SOA Praha, fond KSO Praha, spis Závody AGA a.s. Praha
Archiv města Brna, stavební plány, zákres přestavby Brno-Zábrdovice
Archiv města Ostravy, sbírka stavebních spisů Ostrava, reklama na domě
Muzeum východních Čech v Hradci Králové, kronika obce Kukleny 1931-1938
NA ČR, fond Policejního ředitelství Praha, osobní spisy a přihlášky
Fotografie osob: NA ČR, fond Policejního ředitelství Praha II 1941-1951
Veškeré exponáty pocházejí ze sbírek Muzea cenných papírů. Použity kusy: B058, B329, B334, B405, B406, B483, B515, E653, T2057, T4332, T6653, AP0299, AP0314 a dosud nezpracované tisky a reklamy, posuvná tabulka a PF
Originály akcií signatur B pocházejí ze SOA Praha, sbírka akcií
Fotografie:
Česká Lípa, Dubická 962 - fotografie pořízená Ladislavem Smejkalem
Praha, Revoluční 1546 - ÚMČ Praha 1, stavební odbor, archiv plánů, 37830/37
Friedrich Hückel, portrét a ve voze - Muzeum Novojičínska, Nový Jičín
Gillis Rosborg – Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR, Praha
Ostatní fotografie: Otevřená encyklopedie Wikipedie a archiv autora
Internetové stránky: www.aga-museum.nl
Při hledání pramenů a podkladů mě pomohla řada lidí, kterým velice děkuji.
Zvláště děkuji za pomoc těmto osobám: Mgr. Štěpán Gilar (MZV), Mgr. Kateřina Kalvodová (AMB), Radek Polách (MNJ), PhDr. Jaroslava Pospíšilová (MVČ), Jitka Prajzlerová (NA ČR), Ladislav Smejkal (MČL), Mgr. Jozef Šerka (AMO), Mgr. Marie Tarantová (SOA Praha).

365 DNÍ 7.díl

V úterý 28. července 1914 vyhlásilo Rakousko-Uhersko Srbsku válku. Na základě uzavřených dohod začala série událostí, která zatáhla většinu evropských zemí do konfliktu, později nazvaného 1. světová válka. Válka znamenala pro každou z bojujících stran nejen obrovské lidské a materiální škody, ale zejména obrovskou potřebu financovat válečné operace. K tomu účelu se otevřela stavidla státní pokladny a začalo vydávání válečných půjček. Ani Rakousko-Uhersko nezůstalo pozadu a už 1. listopadu 1914 vydává první z osmi válečných půjček. V průběhu války bylo vydáno nespočet propagačních materiálů, které měly přesvědčit obyvatele, aby podporovali válečné úsilí a kupovali válečné dluhopisy. V našich sbírkových fondech máme několik plakátů a tiskovin s těmito podpůrnými akcemi a jeden z nich obsahuje abecedu válečných půjček. Na každé písmeno německé abecedy připadá jeden obrázek. Pokračujeme v našem seriálu, který připomene přesně za 6 měsíců sté výročí této události. Dnes najdete pro sestavení plakátu válečné abecedy písmena M a N.

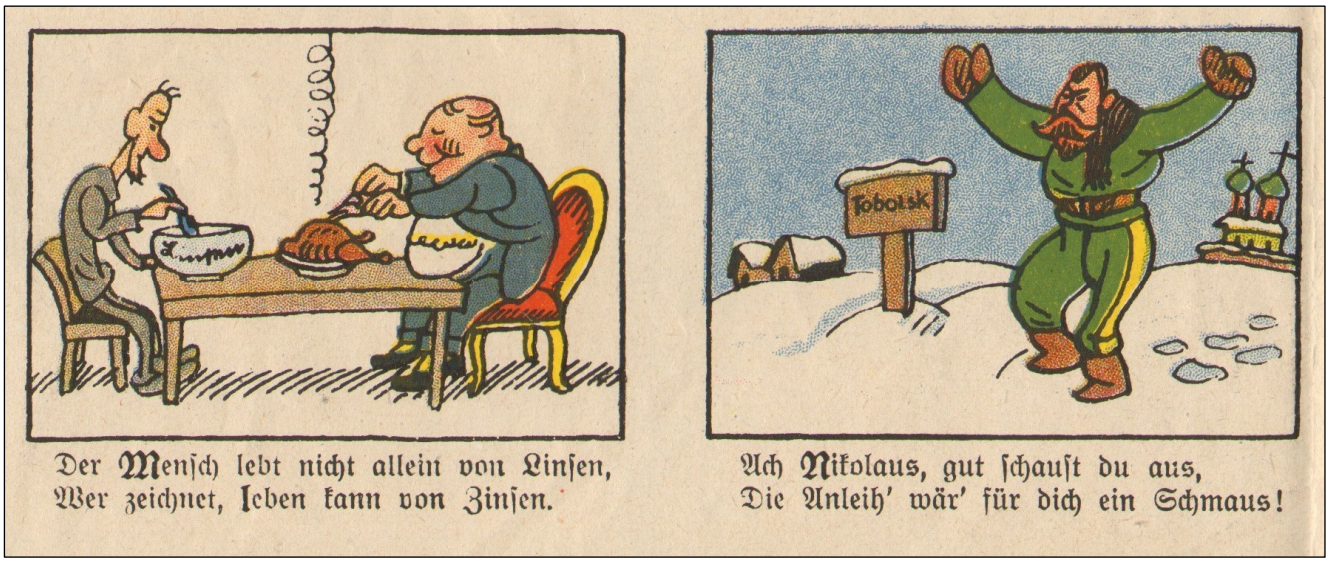

M – Člověk není živ jen čočkou, kdo upisuje může žít z úroků. **N –** Ó Mikuláši, dobře se podívej, půjčka by pro tebe byla hostinou!

Něco málo na vysvětlenou. Car Mikuláš II. Alexandrovič měl po celou dobu války mnohé starosti a jeho protivníci to věděli. Přestože před válkou měla ruská státní pokladna nezměrné množství zlata a diamantů, doposud se pátrá co se s carským pokladem vlastně stalo a kdo ho ukradl. Poslední výzkumy uvádějí, že se sice část pokladu opravdu ztratila za pomoci admirála Kolčaka a menší části cenností se dostaly do rukou i našich legií. Těm ovšem více méně poctivou cestou při obchodech se surovinami. Tu největší část však zužitkoval sám car. Nebyl na válku tolik připraven a musel vydat o to víc peněz na modernizaci armády a zbraně a tak platil vším co se dalo, však si také půjčoval i v USA, a to právě v době, kdy mu peníze docházely. Němci to věděli a proto se verš vlastně vysmíval. Ve smyslu my si doma upíšeme tolik, že Vy by jste z toho žil dlouho. Na přelomu let 1916-1917 kdy plakát měl působit na lidi se právě jejich zájem o úpis snižoval a bohužel někteří uvěřili své vlastní propagandě. To se obvykle zdánlivým vítězům a útočníkům stává, ale pak spláčou nad výsledkem. Německo toho bylo jasným důkazem, ale v té době si to ještě nikdo neuvědomil.

Každý rým v celé abecedě směřoval k podpoře upisování válečných půjček. Ten první je toho jasným důkazem. S průběhem války bylo třeba stále víc a víc peněz na válečné účely a tak pomáhala každá příležitost, kdy se dalo lidem připomenout téma úspor a upisování válečných půjček, který zněl z každého verše. Plakát doporučoval nedávat peníze do bank, ale upisovat raději válečné půjčky.

DOPLNĚNÍ SBÍREK POHLEDNIC

Náš muzejní web obsahuje prozatím 39 z dosavadních 43 přístupných sbírkových fondů. Ten, kdo sleduje stránky muzea dlouhodobě, ví, že se každý měsíc doplňují nové obrázky a nové exponáty. Některé ze zajímavých novinek publikujeme ve věstníku. Někdy je jich víc, jindy méně, ale s postupem času se stále víc sbírky digitalizují a zpřesňují zápisy s údaji.

My sami, bychom rádi měli všechny exponáty digitalizované, ale rozsah sbírek je obrovský a v omezeném počtu osob, při jiných povinnostech, které v muzeu děláme se prostě nedá vše zvládnout hned. Jen pro představu uvádíme, že ke konci roku 2003 bylo v našich sbírkách evidováno 21.316 ks exponátů. Koncem roku 2013 to bylo 70.089 ks. Za deset let tedy sbírky zvětšily o 229% předmětů. Jen za loňský rok přibylo 4.385 exponátů, tedy těch zaevidovaných. Ve skutečnosti jich přibylo mnohem více, ale ne všechny jsou sepsané a zpracované do sbírek. Hledat na našem webu tak můžete jen z těch sepsaných. Zkrátka rozdíl mezi počtem digitalizovaných kusů a počtem pořízených a zpracovaných kusů se stále zvětšuje.

Přesto se daří provádět aktualizace i ve sbírkách, které zdánlivě leží ladem. Tak se koncem loňského roku podařilo aktualizovat hned pět sbírkových fondů. Zejména pohlednice evidované ve sbírkách P, Q, R, S, a T. Některé byly naposledy aktualizovány v letech 2007-2008, ale za tu dobu se do nich podařilo získat nové kusy. Kromě rozsáhlejší sbírky T jsou ostatní sbírky ze 100% digitalizovány. Stejně tak byla plně doplněna i hlavní sbírka A a také B a ještě sbírka AP. Díky tomu je plně zpracováno 13 sbírek a v během roku 2014 dojde k dalšímu rozšíření nejen o nové exponáty, ale i jejich skeny. Sami se o tom můžete přesvědčit na muzejních stránkách, jak přímo v jednotlivých sbírkách, tak v sekci nové exponáty.

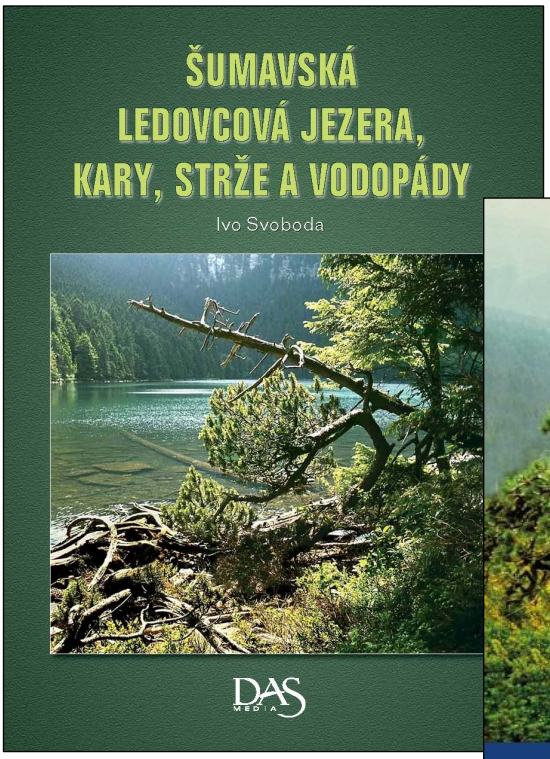

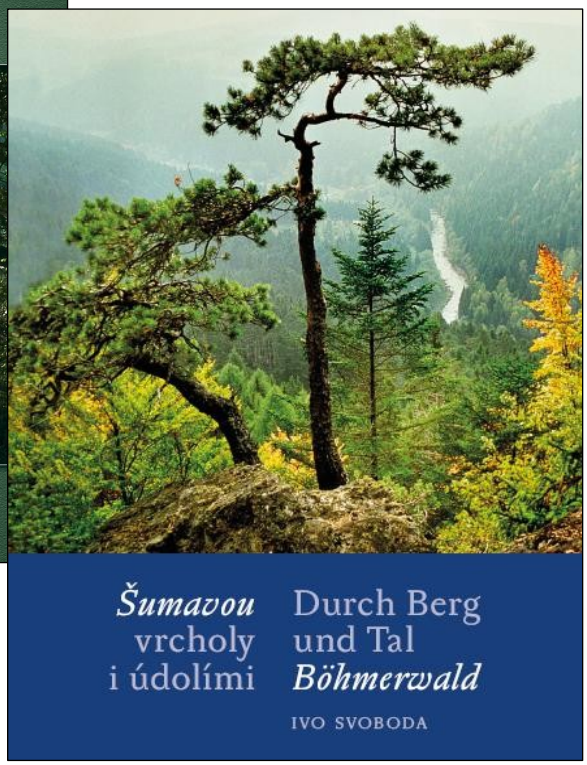

DAS MEDIA, a.s. vydává pro všechny milovníky přírody knihy z edice „Šumava“. Autorem je Ivo Svoboda, který působil na Šumavě jako lesní inženýr a má tak nejen bohaté odborné znalosti, ale zejména svůj rozsáhlý fotoarchiv a dokumentaci.
Zatím posledním počinem je obrazová publikace „Šumavou vrcholy i údolími“, která je svým rozsahem i zpracováním zcela unikátní a potěší každého, kdo ocení krásy přírody a celého regionu.

V edici MCP vydávané ve spolupráci s Muzeem cenných papírů vyšly zatím dva tituly a to katalog cenných papírů z oboru pivovarů a sladoven a příspěvky k dějinám průmyslu cukrovarnického ve východních Čechách, 1894.

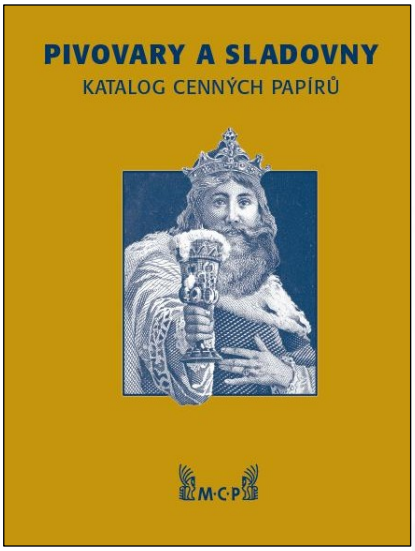

Všechny tituly najdete v knihkupectvích po celé ČR a nebo si je můžete objednat na naší adrese.

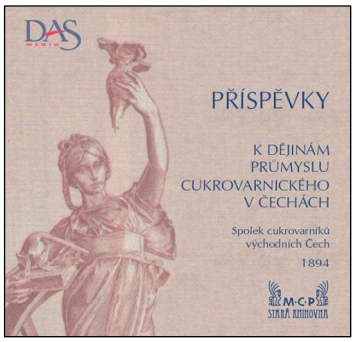

DAS MEDIA, a.s.
Pod Vilami 13
140 00 Praha 4 - Nusle

media@das-mcp.cz

www.das-mcp.cz

M·C·P
MUZEUM CENNÝCH PAPÍRŮ
NADAČNÍ FOND

NADAČNÍ KONTO
369 000 369 / 2010
Fio banka, a.s.

Muzeum cenných papírů, nadační fond, Pod Vilami 1038/13, 140 00 Praha 4 - Nusle, IČ 28 42 98 93, fond zapsán v nadačním rejstříku MS v Praze N697. Věstník je vydáván měsíčně jako zpravodaj o činnosti fondu a jeho sbírkách. Je šířen prostřednictvím webových stránek muzea za pomoci DAS MEDIA, a. s. Nevyžádané rukopisy se nevracejí. **Šíření všech reprodukcí i textů bez dalšího souhlasu MCP je zakázáno a podléhá autorskému a reprodukčnímu právu.**